

İSLAM HUKUKUNDA VELÂYET SAHİPLERİNİN ÇOCUĞUN MALLARI ÜZERİNDEKİ TASARRUF YETKİLERİ

Mehmet Özkan *

Öz

İnsan yeryüzünde, diğer varlıklardan farklı olarak akıl ve irade sahibi kılınmıştır. İnsan kendisine has kılınan bu özellikleri sebebiyle yapıp ettiklerinden Allah'a, diğer insanlara ve çevresine karşı sorumlu kılınmıştır. Bu sorumluluk insan hayatının bedeni ve akli gelişimine paralel olarak dini açıdan bulûğ, malî açıdan ise rüşd çağıyla birlikte başlamaktadır. Ana rahminden başlayıp rüşd çağına kadar devam eden süreçte insan için, hak ve sorumluluklar bakımından (ehliyet) bir sınırlılık söz konusudur. Bu dönemde ceninin ve çocuğun şahsi tasarruflarda bulunması hukuken mümkün olmadığından şahsi ve malî işlerini, onun adına velâyetini üstlenen kişiler (veli/vası) yerine getirecektir. Bu çalışmada çocuğun cenin dönemiyle birlikte lehine yapılan miras, vasiyet, hibe, vakıf, ikrar gibi yollarla, temyiz öncesi ve temyiz döneminde velâyetini üstlenen kişiler tarafından yapılan kazandırıcı işlemler vasıtasıyla elde ettiği malları üzerinde velâyet sahiplerinin tasarruf yetkileri ele alınacaktır. Çocuğun malî velâyetini üstlenen velâyet sahipleri yani baba, dede ve onların vasileri ile devlet (hâkim/velâyet kurumu) tarafından tayin edilen vasilerin çocuğun malları üzerinde tasarruf yetkisi, genel olarak mallarının korunması, işletilmesi ve kullanılması çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Çocuk Malı, Ehliyet, Velâyet, Vesâyet.

USTERTY AUTHORIZATIONS OF CUSTODY BEHOLDERS ON THE CHILDREN'S PROPERTIES IN ISLAMIC LAW

Abstract

On earth, unlike other beings, human beings were created with wisdom and will. Human has been made responsible to Allah, other people and his environment for his actions because of these distinctive features. This responsibility starts with the age of consent in terms of religion and with the age of puberty in terms of finance, correspondingly with the physical and mental development of human life. In the process of starting from the mother's womb and continuing with birth, there is a limitation in terms of rights and responsibilities (capability) for human beings. In this period starting from birth until the age of consent, people (parent/guardian) who get custody of the child on his behalf will carry out the personal and financial affairs of the child. In this study, the power of disposition of custody beholders (at issue) on the properties acquired via profitable procedures by people who get custody on the child before the appeal time and in the appeal time through the ways such as inheritance, guardianship, grant, waqf, cognizance done for the good of the child since his fetal period will be discussed. The power of disposition of the custody beholders who get the child's financial custody, such as the father, the grandfather, and their guardians, or the guardians who are appointed by the government (judge/custody authorities) on the child properties will be examined, generally within the scope of preservation, operation and use of the child's properties.

Keywords: Islamic Law, Children's Property, Competence, Custody, Tutelage.

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı

e-mail: ozkanihl@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6060-4098>

Atıf/Citation: Özkan, Mehmet. "İslam Hukukunda Velâyet Sahiplerinin Çocuğun Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkileri". *BAİD 13* (Haziran 2021), 137-179.

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Giriş

İslam hukukunda doğumla başlayan ve ergenlik çağına kadar devam eden döneme çocukluk, bu dönemi yaşayan kimseye de çocuk denir.¹ Çocukluk hukuki anlamda şahsiyetin de ilk dönemleridir.² İslâm Hukuku'nda şahsiyet, sağ doğmak şartıyla ceninin ana rahmine düşmesiyle başlamaktadır.³ Türk Medeni Kanunu'na (TMK) göre de şahsiyet (kişilik), çocuğun sağ olarak doğduğu anda başlar ve ölümlle sona erer. Çocuk, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan itibaren hak ehliyetini elde eder (md. 28).

İslam hukukunda ehliyet, kanun koyucunun şahısta takdir ettiği ve onu bir hukuki hitaba muhatap olmaya uygun hale getiren vasıf demektir.⁴ Ehliyet, vücûb ve edâ ehliyeti olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır.⁵ Vücûb ehliyeti haklara ve borçlara ehil olma (ilzam ve iltizam) demektir. Haklara ehil olmaktan (ilzam) maksat kişinin lehine olan hakların sabit olması, borçlara ehil olmaktan (iltizam) maksat ise aleyhine olan hakların sabit olmasıdır.⁶ Çocuğun borçları (iltizam) onun zimmetinde sabit olur. Zimmet, şahıs üzerinde borçların kesinlik (istikrar) kazanması için onda var olan bir mahaldir.⁷ Sağ doğmak şartıyla vücûb ehliyetinin bu iki özelliği (ilzam ve iltizam) insan hayatının her döneminde birlikte bulunmayabilir. Bu nedenle vücûb ehliyeti, nâkıs (eksik) ve tam vücûb ehliyeti olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Nâkıs vücûb ehliyeti, kişinin lehine olan haklarının sabit olması, onlara hak kazanması fakat üçüncü şahıslara karşı borç altına girmemesi demektir. Tam vücûb ehliyeti ise kişinin hem lehine olan hakların sabit olması hem de borç altına girebilmesi demektir. Bir başka ifadeyle tam vücûb ehliyeti kişinin hem ilzam hem de iltizam salahiyeti, nâkıs vücûb ehliyeti ise sadece ilzam

---

¹ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (Kostantiniye: Matbaa-i Ebu'z-Ziyâ, 1330), 3/9.

² Murat Şimşek, "İslâm Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti", *İnsan ve Toplum* 2/1, (Haziran 2012), 142.

³ Celal Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 42.

⁴ Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âmm (el-Fikhu'l-İslâmi fi sevbih'il-cedîd* (1) içinde) (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1998), 2/783.

⁵ Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed Ebî Sehli's-Serahsî, *Usûlü's-Serahsî* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 2/332.

⁶ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/785.

⁷ Serahsî, *Usûl*, 2/333; Zerkâ, *el-Medhal*, 2/798.

salahiyetidir.⁸ Nâkıs vücûb ehliyeti cenin dönemiyle sınırlı iken tam vücûb ehliyeti sağ olarak doğmakla başlamakta ölünceye kadar devam etmektedir.⁹

Edâ ehliyeti ise medeni hakları kullanabilme ve hukuki tasarruflarda bulunabilme yeteneğine sahip olmak demektir.¹⁰ Bu ehliyet, hukuka uygun eylem ve işler yapabilmeyi ve hukuka aykırı eylemlerden sorumlu tutulmayı gerektirir.¹¹ Bunları yapabilmek ve sorumluluğunu üstlenebilmek ise bedenî ve aklî gelişimin tamamlanmasını, belli bir olgunluğa erişilmesini gerektirmektedir. Edâ ehliyeti daha sonra başlamakta, kişinin gelişim dönemlerine göre önce nâkıs (kâsır) daha sonra tam olarak devam etmektedir. Edâ ehliyetinin nâkıs olması, kişinin bedensel gelişiminin henüz tamamlanmamış olmasına bağlanmıştır. Dolayısıyla doğum ile temyiz dönemi arasındaki çocuk (gayri mümeyyiz), edâ ehliyetine sahip olmazken temyiz dönemiyle beraber bulûğ çağına kadar (mürâhik) kâsır ehliyetli olarak görülmektedir. Kâmil edâ ehliyeti ise, hukuki hitabı anlama ve yerine getirme kudretine sahip olmakla tamamlanmış olur. Bu ehliyet aklın bulûğu (rüşd) ile tam olarak elde edilmiş olur.¹²

Bu çalışmada kanunlaştırma çalışmalarının yapıldığı dönemlerde gerçekleştirilen bazı düzenlemelere de yer verilmiştir. Bunlar arasında *el-Ahkâmü's-şer'iyye fi'l ahvâli's-şahsiyye (AŞ)*,¹³ *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye (MC)*,¹⁴ *Hukuk-ı Aile Kararnamesi (HAK)*¹⁵ ile Cumhuriyetin ilk yıllarında medeni kanun yapılmak üzere hazırlanan *Ukûd ve Vâcibât Komisyonunun*

---

⁸ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/786.

⁹ Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı, (Hukukun Temel Kavram ve Kurumları)* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2000), 228; Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 114-115.

¹⁰ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 115.

¹¹ Bilge, *Hukuk Başlangıcı*, 229.

¹² Serahsî, *Usûl*, 2/340-341.

¹³ Bk. Muhammed Kadri Paşa, *Kitabü'l-ahkâmi's-şer'iyye fi'l-ahvâli's-şahsiyye alâ mezhebi'l-İmam Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân* (Kahire: Vizârtü'l-meârif'l-umûmiyye, 1302/1933)]

¹⁴ Bk. Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (Kostantiniye: Matbaa-i Ebu'z-Ziyâ, 1330); Osman Kaşıkçı, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1997), 7, 24, 73, 387.

¹⁵ Bk. Ali Öge (ed.), *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, haz. Prof. Dr. Orhan Çeker (Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2017).

1340 (1924) *Tarihli Raporları (UVK)*¹⁶ yer almaktadır. Ayrıca karşılaştırma açısından kısmen *Türk Medeni Kanunu'nun (TMK)* ilgili maddelerine yer verilmiştir.¹⁷

Çalışmada, kısaca hukuki ehliyet açısından insanın dönemleri, velâyet kavramı ve çocuk malları konusuna değinilecek ardından da velâyet sahiplerinin çocuk malları üzerindeki tasarruf yetkileri ele alınacaktır.

1. İslam Hukukunda Ehliyet Dönemleri

İslam hukukunda ehliyet açısından insan hayatını; doğum öncesi (cenin), temyiz öncesi, temyiz, bulûğ ve rüşd dönemleri olmak üzere beş dönem halinde ele almak mümkündür.¹⁸

1.1. Doğum Öncesi Dönem

Cenin dönemi çocuğun ana karnındaki dönemdir.¹⁹ İslam hukukunda bu dönem en az altı aylık bir süredir.²⁰ Hamileliğin en uzun süresi konusunda bir nass yoktur. Fıkıh mezhepleri arasında, farklı rivayetler olmakla birlikte ortalama süre iki yıl olarak kabul edilmiştir.²¹ TMK'ya göre ise hamilelik için en uzun süre üç yüz gündür (md. 132).

Cenin dönemi, çocuğun vücûb ehliyetinin eksik, edâ ehliyetinin hiç olmadığı bir dönemdir.²² Bu sebeple cenin, kendi menfaatine olan ve elde edilmesi için kabule gerek duyulmayan miras, vasiyet gibi bazı hakları elde edebilir. Fakat kendisini borç altına sokan ve mal varlığında eksilme meydana getiren hiçbir tasarruf onun adına yapılamaz.²³ Cenin, ölü doğması durumunda hiçbir hakka sahip olamaz.²⁴

---

¹⁶ Bk. Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986), 117-127.

¹⁷ Bk. Türk Medeni Kanunu (TMK), Resmî Gazete 7981 (8 Aralık 2001), Kanun No. 4721. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>

¹⁸ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1990), 30 vd; Mecelle'de çocukluk dönemleri, özellikleri de zikredilerek gayri mümeyyiz küçük ve mümeyyiz küçük şeklinde iki kısımda ele alınmıştır." (Mecelle, md. 943). Ayrıntılı bilgi için bk. Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkâm*, 3/9-10.

¹⁹ Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, 31, 33.

²⁰ Akgündüz, *Mukayeseli İslam Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, 119.

²¹ Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, 35-37;

²² Muhammed Ebû Zehre, *Usulü'l-fıkh* (İstanbul: Tebliğ Yayınları, t.y.), 331.

²³ Abdullah Kahraman, *Fıkıh Usulü (Usulü'l-Fıkh)* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 285.

²⁴ Ebû Zehre, *Usulü'l-fıkh*, 331.

Hanefîlere göre ceninin mallarıyla ilgili olarak bir “yed-i emîn” tayin edilir. Bu yed-i emîn, çocuk mallarının himaye ve gözetimi için gerekli tedbirleri alır. Fakat yed-i emîn’in çocuk mallarını işletme, nemalandırma yetkisi yoktur. Çünkü o, sadece malları muhafaza etmekle görevli bir kişidir, çocuğun vâsîsi veya velîsi değildir. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre ise cenin adına velî veya vâsî himaye ve gözetime yönelik olarak ona intikal edecek malların idaresini üstlenebilecek, tasarrufta bulunabileceklerdir.²⁵

1.2. Temyiz Öncesi Dönem

Doğumla başlayıp temyiz yaşı olarak kabul edilen yedi yaşına kadar devam eden döneme temyiz öncesi, bu dönemdeki çocuğa da “gayri mümeyyiz” denmektedir. Tam vücûb ehliyetine sahip fakat edâ ehliyetine sahip olmayan²⁶ gayri mümeyyiz çocuğun hiçbir tasarrufuna ve irade beyanına hukuki hüküm atfedilemez. Bu husus Mecelle’de “sağîr-i gayr-i mümeyyizin velîsi izin verse bile anın tasarrufât-ı kavliyyesi asla sahih olmaz.” şeklinde düzenlenmiştir (md. 966)²⁷. Aynı düzenleme UVK (md. 4) ve AŞ’de de yapılmıştır (md. 354).²⁸ TMK da ise ayırt etme gücü bulunmayan (gayri mümeyyiz) küçüklerin fiil (edâ) ehliyeti bulunmadığı (md.14), dolayısıyla fiillerinin hukukî sonuç doğurmayacağı (md. 18) belirtilmiştir. Bu dönemde çocukla ilgili muameleleri velâyet sahipleri veya kurumları (velî/vasî/hâkim) yerine getirecektir.

İbadetlerle sorumlu tutulmayan gayri mümeyyiz çocuğun, başkalarına verdiği zararı tazmin etmesi, mal varlığı ile ilgili adına tahakkuk eden her türlü vergi vesaireyi ödemesi gerekir. Bunların yanında eğer zengin ise fakir akrabalarının nafakası ile de mükellef olabilecektir.²⁹

1.3. Temyiz Dönemi

Yedi yaşından bulûğ çağına kadar devam eden döneme temyiz dönemi, bu dönemdeki çocuğa da “mümeyyiz” adı verilmektedir.³⁰ Temyiz

²⁵ Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 331.

²⁶ Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 331.

²⁷ Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hukkâm*, 3/36-37.

²⁸ Kadri Paşa, *Ahkâmü’ş-şer’iyye*, 105.

²⁹ Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 333-334.

³⁰ Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 334.

dönemi AŞ (md. 494)³¹ ve UVK'da (md.3), yedi yaş ve üzeri olarak düzenlenmiştir. Mümeyyiz çocuğun vücûb ehliyeti tam, edâ ehliyeti eksiktir. Bu sebeple o, hukuki koruma altındadır.

Mümeyyiz çocuk; namaz, oruç, hac gibi bedenî ibadetlerle mükellef değildir.³² Bununla birlikte yaptığı ibadetler sahih olur.³³ Mümeyyiz çocuğun malî konularla ilgili tasarrufunda üç durum söz konusudur. Bunlar, mümeyyiz çocuğun mutlak yararına olan tasarruflar, mutlak zararına olan tasarruflar ve hem yararına hem de zararına olma ihtimali bulunan tasarruflardır.³⁴

Mutlak yararına olan tasarruflar, doğrudan doğruya onun mal varlığını arttıran ve hiçbir riski olmayan işlemlerdir. Lehine yapılan vasiyet, bağış ve hibeleri kabule yönelik irade beyanları bu şekildedir. Çocuğun bu konulardaki beyanı hiçbir makamın (velâyet, vesâyet, yargı) onayına ihtiyaç kalmaksızın hukuki sonuç doğurur.³⁵

Mutlak zararına olan tasarruflar, onun mal varlığının azalmasına yol açabilecek türden tasarruflardır. Üçüncü şahıslar lehine hibede bulunması, sadaka vermesi, vakıf tesis etmesi, mülkiyetine konu teşkil eden bir şeyi âriyet olarak vermesi, borca kefil olması, vasiyette bulunması gibi tasarruflar bu şekildedir. Bunların hiçbir hukuki değeri yoktur,³⁶ vesâyetini üstlenen kişilerin onayı olsa da mutlak olarak batıldır.³⁷

Faydasına ve zararına olabilecek tasarruflar ise; onun, mülkiyetinde olan bir malı satması, kiralaması veya başkalarıyla ortaklık ilişkisine girmesi gibi tasarruflardır. Çocuk bu ticari işlemler sonunda mal varlığını arttırabileceği gibi azalmasına da sebep olabilecektir.³⁸ Mümeyyiz çocuğun bu tür işlemleri mevkûf (askıda) hukuki işlemlerden sayılmış, geçerliliği velâyet sahiplerinin onayına bırakılmıştır.³⁹

³¹ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 107.

³² Serahsî, *Usûl*, 2/344.

³³ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/ 861.

³⁴ Serahsî, *Usûl*, 2/346.

³⁵ Ebû Zehre, *Usulü'l-fıkh*, 334.

³⁶ Serahsî, *Usûl*, 2/347; Ebû Zehre, *Usulü'l-fıkh*, 335.

³⁷ Abdülkerim Zeydan, *el-Veciz fî usûli'l-fıkh* (Bağdat: Müessesetü Kurtuba, 1976), 97.

³⁸ Serahsî, *Usûl*, 2/349.

³⁹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1986), 1/186; Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 118.

UVK'ya göre de mümeyyiz çocuğun velîsinin izni olmasa da hibe kabulü ve hediye gibi lehine olan tasarruflarda bulunabileceği, başkasına hibede bulunmak gibi zararına olan hususlarda ise velîsinin izni olsa bile tasarrufta bulunamayacağı, lehine veya zararına olabilecek tasarruflarının ise ancak velîsinin izniyle geçerli olacağı ifade edilmiştir (md.5). Bu konu Mecelle (md.967)⁴⁰ ve AŞ'de de bu şekilde düzenlenmiştir (md. 484, 485, 489).⁴¹ TMK'da ayırt etme gücüne sahip küçüklerin yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremeyeceği, fakat karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada velî rızasının gerekli olmadığı hükme bağlanmıştır (md.16).

Mümeyyiz ve gayr-i mümeyyiz çocuklar haksız fiillerinden dolayı sorumlu kabul edilmiştir. AŞ'deki düzenlemeye göre küçükler haksız fiillerinden doğan zarardan mesul olduklarından cana veya mala karşı bir haksız fiil yaptıklarında belirlenen tazminat bulûğ yaşına kadar beklemeksizin kendi mal varlıklarından ödenir. (md. 487).⁴² Aynı düzenleme Mecelle'de de yer almıştır (md. 960)⁴³. TMK'ya göre çocuk haksız fiillerinden dolayı sorumludur (md.16).

1.4. Bulûğ Dönemi

Bu dönem, insanın bulûğa erdiğini gösteren tabîî bulûğ alametlerinin görülmesiyle başlar. İslâm hukukunda bulûğun alameti cinsiyeti erkek olan çocuklar için ihtilam ve ihbâl (gebe bırakabilme), cinsiyeti kız olan çocuklar bakımından ise hayız (âdet görme) ve habl (gebe kalabilme)dir (Mecelle, md. 985). Bu husus AŞ'de "Erkek çocuğun tabii bulûğu, ihtilam, inzal olma, gebe bırakma gibi alametlerle; kız çocuğunki ise ay hali, gebe kalması ve inzal olmak gibi alametlerle tespit edilir. Bu alametler bulunmadığı takdirde her ikisi on beş yaşını bitirince baliğ olduklarına hükmedilir." şeklinde düzenlenmiştir (md.495). Bununla birlikte bu belirtilerin cinsiyete, coğrafi bölgelere, iklim durumlarına ve yetiştirme koşullarına göre değişkenlik arz ettiği görülmüş, bu nedenle de bulûğ için

⁴⁰ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkâm*, 3/8

⁴¹ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 105.

⁴² Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 105.

⁴³ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkâm*, 3/28-29.

asgari ve azami yaş hadleri belirleme yoluna gidilmiştir.⁴⁴ Bu husus, Osmanlı dönemi kanunlarına da yansımıştır. Örneğin Mecelle, “Sinn-i bulûğun (bulûğ yaşının) mebdei erkekte tam on iki, kııda tam dokuz yaştır.” (md. 986)⁴⁵ derken aynı şekilde 1917 Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi, “On iki yaşını itmam etmemiş (tamamlamamış) olan sağır (küçük) ile dokuz yaşını itmam etmemiş olan sağîre (küçük kız), hiç kimse tarafından tevzic edilemez (evlendirilemez)” (md. 7)⁴⁶ derken asgarî bulûğ yaşına işâret etmiştir.

Bulûğ yaşının üst sınırı konusunda ise İslam hukukçuları arasında bir görüş birliği olmadığı görülmektedir. Çoğunluğun benimsediği görüşe göre, kız ve erkekler için bulûğ yaşının üst sınırı, on beş yaşın bitimidir. Mecelle, “Sinn-i bulûğun mebdei erkekte tam on iki ve kııda tam dokuz; müntehası ikisinde dahi on beş yaştır.” (md. 986)⁴⁷ diyerek çoğunluk İslam hukukçularının görüşünü esas almıştır. Bununla birlikte Ebû Hanîfe, bulûğun üst sınırını kıızlarda on yedi, erkeklerde on sekiz yaşın bitimi olarak kabul etmiştir. Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi de Ebû Hanîfe’nin görüşü doğrultusunda düzenlenmiş ve orada “Ehliyet-i nikâhı haiz olmak için hâtıbın (evlenecek erkek) on sekiz ve mahtûbenin (evlenecek kız) on yedi yaşını itmam etmiş olmaları şarttır.” (md. 4) denmiştir. TMK’ya göre bulûğ, on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar (md. 11).

Bulûğ dönemi çocuğun, namaz, oruç, hac gibi ibadetlere, bedenî mükellefiyetlere ve cezaî sorumluluğa haiz olduğu dönemdir. Bu hususlarda çocukluk dönemi sona ermiş olur.⁴⁸ Mümeyyiz çocuk, bulûğ yaşına ulaştığında velîsinin izni olmasa da zararına olmayan malî tasarruflarda bulunabilir. UVK’da bu durum “On beş yaşını tekml eden kimse, mümeyyiz-i me’zun addolunur. Binaenaleyh hakkında zarar-ı mahz olmayan tasarrufu velîsinin izin ve icazeti olmasa bile muteber olur.” şeklinde düzenlenmiştir (md. 6).

⁴⁴ Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ebî Bekr (İbn Kayyim el-Cevziyye), *Tuhfetü’l-mevdûd bi-ahkâmî’l-mevlûd*, thk. Abdülkadir el-Arnâvud, (Dimeşk: Mektebetü dâru’l-beyân, 1391/1971), 297; Çocuğun bulûğ yaşıyla ilgili farklı görüşler için bk. İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tuhfetü’l-mevdûd*, 297-298.

⁴⁵ Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hukkâm*, 3/76.

⁴⁶ Ali Öge, (ed.), *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, 24.

⁴⁷ Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hukkâm*, 3/76.

⁴⁸ Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 335.

1.5. Rüşd Dönemi

Çocuğun medeni haklarını tam olarak kullanılabilmesi için temyiz gücüne sahip olmakla birlikte aynı zamanda reşid olması gerekmektedir.⁴⁹ Kelime anlamı doğru yolu bulmak, makul davranmak olan rüşd, hukuk dilinde malını gözetip kullanma, koruma hususunda dikkatli davranan, malını boş yere harcamayan, harcamalarında ihtiyaçlarını gözetken savurganlık ve israfa kaçmayan kişinin vasfı ve özelliği anlamında kullanılmaktadır.⁵⁰ Mecelle’de reşid şöyle tanımlanmıştır: ”Reşid, malını muhafaza hususunda takayyud ederek sefeh ve tebzirden tevekki eden kimsedir.”(md. 947).⁵¹ Rüşd ile birlikte hem vücûb ehliyeti hem de edâ ehliyeti tam hale gelir. Kişi tüm hukuki iş ve işlemlerinden sorumlu olur.⁵² Rüşd yaşı UVK’da yirmi olarak düzenlenmiş, on sekiz yaşını tamamlayan kimsenin de rüşdünü talep etmesi durumunda velîsinin bilgisi dikkate alınarak hâkim tarafından ilan edilebileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca hukuken reşid kabul edildiğinden zararına olan işlemler dahil her türlü malî tasarrufta bulunabilecektir (md.7). AŞ’de ise rüşd yaşı azami yirmi beştir. Kişi bu yaşa kadar reşid olmadıysa da artık reşid sayılır ve malları kendisine teslim edilir (md.478).⁵³

2. Çocuğun Velâyeti

2.1. Velâyet Kavramı

Kişinin, haklarını kullanabilmesi için lehine veya aleyhine sonuç ortaya çıkarabilecek hususları ayırt edebilecek durumda olması gerekmektedir. Çocukluk döneminde kişi, hukukun aradığı anlamda ayırt edicilik özelliğine sahip değildir. Dolayısıyla çocuğun bu dönemde gerek şahsına bağlı haklarını gerekse mal varlığını koruması ve geliştirmesi mümkün değildir. Çocuk yaş küçüklüğü sebebiyle malî konularda aleyhine olabilecek tasarruflarda bulunamaması sebebiyle hukuken mahcûr (kısıtlı) kabul edilmiştir. Şahsı sözlü tasarrufta bulunmaktan ve akitlerinin nefâzından men ederek⁵⁴ başkasının (kanuni temsilcinin) denetimine

⁴⁹ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/ 861.

⁵⁰ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 120.

⁵¹ Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hukkâm*, 3/14.

⁵² Abdülkerim Zeydan, *el-Medhal li dirâaseti’ş-şerîati’l-İslamiyye*, (b.y: t.y.), 279.

⁵³ Kadri Paşa, *Ahkâmü’ş-şer’iyye*, 104.

⁵⁴ Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, *el-Ahvâlü’ş-şahsiyye fi’ş-şerîati’l-İslâmiyye*, (Beirut: Dâru’l- kitâbi’l-Arabî, 1. Basım, 1404/1984), 414.

vermek demek olan hacr, Mecelle’de “bir şahsı-ı mahsûsun tasarruf-i kavlisinden men’idir ki ba’d-e’l-hacr ol şahsa mahcûr denilir” (md.941).⁵⁵ şeklinde tanımlanmıştır. AŞ’de de aynı düzenleme yapılarak küçüklerin hacr altına alınacağı ifade edilmiştir (md.482).⁵⁶ Hacr müessesesi bizatihi tasarrufta bulunma gücünden ve yetkisinden yoksun olanların korunmasını amaçlar. Hacr sebeplerinin başında çocukluk (küçüklük) gelmektedir. Zira çocuk, akli henüz tasarrufta bulunacak kadar gelişmediği için zayıftır, zayıf olduğu için de mahcûr (kısıtlı) olmak durumundadır.⁵⁷ Bu nedenle de ana babası hayatta olsun veya olmasın belli bir yaşa kadar şahsını ve mallarını temsil edecek, işlerini yürütecek yasal bir temsilciye (velî/vasî) ihtiyacı olacaktır.⁵⁸

Velâyet, İslam hukukunda “rızası olup olmadığına bakılmaksızın bir sözün başkası hakkında geçerli ve sonuç doğurucu kılınması” (tenfîz) ⁵⁹ veya “ şahsi ve malî işlerini idarede kâsır bir şahıs üzerine, büyük reşid bir şahsı tayin etmek” demektir.⁶⁰ Hukuki temsil anlamına gelen velâyet ihtiyarî olabileceği gibi cebri de olabilir. İhtiyarî velâyet, tasarrufun bir başka şahsa bırakılması, cebri velâyet ise kanun veya yargının, kâsırın maslahatını düşünerek onun adına işlerini bir diğer şahsa bırakmasıdır.⁶¹

2.2. Velâyet Çeşitleri

Velâyet çeşitli açılardan bazı taksimlere tabi tutulmakla birlikte⁶² velâyeti üstlenenlere göre yapılan özel velâyet (velâyet-i hâssa) ve kamu velâyeti (velâyet-i âmme) şeklindeki ayırım konumuz açısından önem arz etmektedir. Özel velâyet, babanın ve babanın vefatından sonra vasînin çocuklar üzerindeki velâyeti ile mütevellînin vakıf malları

⁵⁵ Ali Haydar Efendi, *Dürrü’l-hukkâm*, 3/2.

⁵⁶ Kadri Paşa, *Ahkâmü’s-şer’iyye*, 483.

⁵⁷ Abdülvahhâb Hallâf, *Ahkâmü’l-ahvâlî’s-şahsiyye fi’s-şer’iati’l- İslâmiyye* (Kuveyt: Daru’l-Kalem, 1990), 216.

⁵⁸ Şevket Topal, “Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslam Hukukunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6/3, (Temmuz 2006), 261.

⁵⁹ H. Yunus Apaydın, “Velâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/15.

⁶⁰ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/ 843.

⁶¹ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/ 844.

⁶² Bk. Muhammed b. Mahmud b. Hüseyin b. Ahmed el-Üsrûşenî, *Câmiu Ahkâmi’s-Sığâr*, thk. Dr. Ebû Musab el-Bedrî-Mahmud Abdurrahman Abdü’l-Mün’im, (Kahire: Dâru’l-fadîle, t.y.), 2/194; Zeydan, *el-Medhal*, 280; Zerkâ, *el-Medhal*, 2/850-851.

üzerindeki velâyeti gibi özel nitelik arz eden başka bir ifadeyle belli şahıs ve mallara taalluk eden velâyettir. Kamu velâyeti ise devletin sahip olduğu, bütün mal ve fertlere şamil olan velâyettir. Bu velâyeti kamu adına, devlet başkanı yerine getirebileceği gibi, hâkim ve vâli gibi kamu temsilcileri de ifâ edebilir. Kamu velâyetinin kapsamına bütün şahıs ve mallar girmektedir.⁶³

Özel velâyet kapsamında; çocuğun şahsına bağlı hakların kullanımı ve kızların evlendirilmesine yönelik velâyet ile çocuğun mallarının korunması ve idaresine yönelik velâyet konuları ele alınmıştır. İslam hukukunda birincisine “el-velâyetü ale’n-nefs” adı verilir.⁶⁴ Bu hakkı temsile “velâyet”, bu yetkiyi kullanacak kişiye de “velî” denir. İkinci velâyete ise “el velâyetü ale’l-mâl” adı verilir.⁶⁵ Şayet temsili vasî taşımıyorsa bu sahadaki temsile “vesâyet”, bu yetkiyi elinde bulunduran kişiye de “vasî” denir.⁶⁶ Baba ve dedenin, ölümünden önce seçtiği vasiye “el-vasiyyü’l-muhtâr”, hâkimin tayin ettiğine ise “vasiyyü’l-kâdî” veya “vasiyyü’l-mansûb” denir.⁶⁷

İslam hukukunda ilke olarak gerek şahsî velâyet gerekse malî velâyet açısından çocuğu temsil yetki ve sorumluluğu babaya aittir. Babanın ölümü halinde veya görevini ihmal hallerinde zorunlu olarak çocuğun velâyeti başkalarına tevdi edilecektir.

Babanın ölümü halinde çocuğun şahsına velâyet (el-velâye ale’n-nefs) hakkı, mirastaki tertip üzerine çocuğun baba tarafından olan erkek akrabalarına intikal eder. Bunlar da babalar, kardeşler ve amcalar şeklinde sınıflandırılır.⁶⁸ Buna göre velâyet, babanın ölümü halinde dede, büyük dede sınıfında kimse yoksa ana-baba bir kardeş, baba bir kardeş, bu sınıfta da kimse yoksa ana-baba bir amca, baba bir amca ve

---

⁶³ Mustafa Genç, “İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7/6, (Haziran 2020), 211.

⁶⁴ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/845.

⁶⁵ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/845.

⁶⁶ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, s 163.

⁶⁷ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/847; Ömer Nasuhi Bilmen, “*Hukukî İslamiye ve Istılahatı Fıkhiyye*” *Kâmusu* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, t.y.), 5/203.

⁶⁸ Yusuf Kasım, *Hukuku’l-üsre fî fıkhi’l-İslâmî* (Kahire: Dâru’n-nahdati’l-Arabî, 1992), 426; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/196.

amcaoğluna intikal edecektir. Şayet bu sınıfta da kimse bulunmuyorsa velâyet anneye geçecektir.⁶⁹

Babanın ölümü halinde çocuğun mallarının idaresini kapsayan velâyet (el-velâye ale'l-mâl) konusunda ise daha farklı bir sıralama söz konusudur. İslam hukuku bu alanda babaya, ölümünden sonra geçerli olmak üzere nesep bağıyla kendine bağlı olan çocuğun malî açıdan temsili hususunda vasî tayin etme yetkisi vermiştir. Buna göre babanın ölümü halinde malî temsil hakkı, şayet baba sağlığında vasî tayin etmişse söz konusu vasîye intikal edecektir. Baba tarafından tayin edilen vasî, kendinden sonrası için bir vasî tayin etmiş olabilir. Böyle bir durumda temsil etme yetkisi vasînin tayin etmiş olduğu vasîye geçecektir. Bunların bulunmaması durumunda velâyet dedeye (babanın babası), dedenin tayin ettiği vasîye ve o vasînin belirlediği vasîye geçecektir. Bunların da bulunmaması halinde vasî tayin yetkisi kamu adına hâkime intikal edecek ve hâkimin tayin ettiği vasî, çocuğun malî işlerini yürütecektir.⁷⁰ Bu sıralamada şefkat unsuru etkili olmuştur. Zira çocuğa karşı en şefkatli baba, daha sonra dede gelmektedir. Onların vasîleri de aynı şekildedir. Hâkim ve hâkimin vasîsi ise çocuğun yakın akrabalarından olmadığından şefkat bakımından baba ve dede gibi değildir. Dolayısıyla velâyet sıralamasında onlardan sonra gelir.⁷¹ Velâyet sıralaması Mecelle'de şöyle ifade edilmiştir: “Sağirin bu babda velîsi evvela babası, saniyen babası fevt olmuş ise vasiyy-i muhtârı yani babasının hal-i hayatında ihtiyar ve nasb etmiş olduğu vasî, sâlisen vasiyy-i muhtar dahi vefat ederse, anın hal-i hayatında nasb eylediği vasî, râbi'an cedd-i sahihi yani sağîrin babasının babası, hâmisen işbu ceddin hal-i hayatında ihtiyar ve nasb eylemiş olduğu vasî, sâdisen ol vasînin nasb eylediği vasî, sâbian hâkim yahut vasiyy-i mansûbu yani hâkimin nasb eylediği vasîdir.” (md. 974).⁷² Bunların dışındakiler -anne, erkek kardeş, amca gibi- çocuğun malları konusunda tasarruf sahibi değildir.⁷³

⁶⁹ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/196.

⁷⁰ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mesûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*, nşr. Zekerîyya Ali Yusuf, (Mısır: Matbaatü'l-Âsime, t.y.) 6/3034; Üsrûşenî, *Ahkâmü's-sığâr*, 1/290-291; Bilmen, *Kâmus*, 5/189.

⁷¹ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i'*, 6/3034,

⁷² Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkâm*, 3/62-63; Ayrıca bk. AŞ, md. 434.

⁷³ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i'*, 6/3034.

TMK'da çocuğun velâyeti anne ve babasına verilmiştir. Yasal sebep olmadıkça velâyet anne ve babadan alınamaz (md.335). Vesâyet başlığında da vesâyetin, vesâyet organları olan vesâyet daireleri ile vasî ve kayyımlardan oluştuğu belirtilmiştir. Kanunda vasînin görevinin, velâyeti altındaki çocuğun veya kısıtlının kişiliği ve mal varlığı ile ilgi bütün menfaatlerini korumak ve hukuki işlemlerde onu temsil etmek olduğu ifade edilmiştir. Kayyım ise belirli işleri görmek ve malvarlığını yönetmek üzere atanan kimsedir (md. 403).

İslam hukukunda gerek şahsi gerekse malî velâyet hakkını üslenecek kişilerde tam edâ ehliyetine sahip (akıllı, baliğ ve hür) olmak, üstleneceği görevi hakıyla yerine getirebilmek, güvenilir bir kişiliğe sahip olmak, çocukla aynı dine mensup olmak gibi şartlar aranmaktadır.⁷⁴

2.3. Velâyetin Sona Ermesi

İslam hukukunda çocuğa velâyetin sona ermesi ya onun rüşd yaşına ulaşmasıyla ya da üzerinden velâyet ve vesâyetin kaldırılması (nez'i) ile mümkündür. Çocuğun gerek şahsı gerekse malları üzerinde olan velâyet, onun rüşdünü tamamlamasıyla sona erer ve malları bu yetkiyi elinde bulunduran kişi tarafından kendisine teslim edilir. AŞ'de bu, şu şekilde düzenlenmiştir: "Velî veya vasînin velâyet ve vesâyetleri küçüğün sadece bulûğa ermesiyle değil rüşdünün tahakkuku yani mallarında makul şekilde tasarruf etmesi ile üzerinden kalkar." (md. 496).⁷⁵ Aynı düzenlemede çocuğa mallarının ancak reşid olduğunda verilebileceği ifade edilmiştir (md. 476).⁷⁶ Mecelle'de de benzer düzenlemeler yapılmıştır (md. 981,982).⁷⁷

Velâyetin sona ermesinin diğer yolu da velâyetin kaldırılması (nez')dir. Velâyetin kaldırılması; velâyet hakkının iyiye kullanılmaması, kötüye kullanılması, kusurlu olunması veya çocuğun şirretliği ve itaatsizliği gibi gerekçelerle mümkündür. Velâyeti elinde bulunduran kişinin kusurlu olmasıyla kast edilen onun, velâyet şartlarını kaybetmesi, çocuğun bakımını, gözetimini, eğitim ve öğretimini, bedenî ve fikri olgunluğunu

⁷⁴ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/3029; Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 225; Zeydan, *el-Medhal*, 282.

⁷⁵ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 107.

⁷⁶ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 105.

⁷⁷ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkâm*, 3/80-82.

tehlikeye sokacak şekilde ihmal etmesidir. Bu durumda hâkim çocuğun şahsına velâyet eden veliden velâyet yetkisini kaldıracak ve güvenilir bir kişiye bu yetkiyi devredecektir.⁷⁸ Çocuğun mallarına velâyet eden kimseden velâyetin kaldırılması ise onun, çocuğun mallarını iyi idare edememesi veya kendisinin kötü halidir. Velâyet yetkisini elinde bulunduran bütün kişilerin velide bulunması gereken şartları her zaman korumaları esastır. Bu şartlardan birinin mevcut olmaması halinde velâyet yetkisinin düşmesi söz konusu olabilecektir. Dolayısıyla velâyet yetkisini elinde bulunduran kişinin çocuğun mallarını en iyi bir şekilde muhafaza etmesi ve malını nemalandırması için gerekli tedbirleri alması gerekir.⁷⁹ Bu bakımdan çocuğun mallarının velî veya vasîsinin kötü idaresi veya kötü hali nedeniyle telef ve ziyana uğraması halinde hâkim gereken tedbirleri alacak gerekli gördüğü takdirde yetki sahibi kim olursa olsun velâyetin nez'i yoluna gidebilecektir.⁸⁰

Hâkim tayin etmiş olduğu vasîyi gerekçe göstermeden azletme yetkisine sahiptir. Fakat o, babanın ve dedenin tayin etmiş olduğu vasîyi ve şahsi velâyet yetkisini elinde bulunduran kimseyi gerekçe göstermeden azledemez. Azletse bile bu azil nafiz olmaz.⁸¹ Hâkimin adalet sahibi dürüst ve becerikli bir vekili, vekillikten çıkarması da caiz görülmemiştir. Buna rağmen çıkaracak olsa, vekil azl edilmiş olur.⁸² Vasî veya vesâyetini üstlendiği çocuğun vefatı halinde vekil azledilmiş sayılır.⁸³

TMK'ya göre velâyet görevi, ana babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velâyet görevini olması gerektiği gibi yerine getirememesi, çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır bir şekilde savsaklaması sebebiyle hâkim tarafından kaldırılır (md. 348. Değişik: 1/7/2005-5378/38). Çocuğun malî konularda velâyetini yürüten vasînin görevi ise, fiil ehliyetini yitirmesi veya ölümü ile sona erer (md.479). Eğer belirli bir süreyle atanmışsa sürenin dolmasıyla görevi sona erer (md. 480). Vasîliğe engel bir durumunun ortaya çıkması durumunda ise

---

⁷⁸ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 232.

⁷⁹ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 191.

⁸⁰ Bilmen, *Kâmus*, 5/182-183.

⁸¹ Bilmen, *Kâmus*, 5/182.

⁸² Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/233.

⁸³ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/76.

görevinden çekilmek zorundadır (481). Vasî görevini ağır surette ihmal eder, yetkilerini kötüye kullanırsa veya güveni sarsıcı davranışlarda bulunur ya da borç ödemedede acze düşerse vesâyet makamı tarafından görevden alınır (md. 483).

3. Çocuk Malı ve Edinme Yolları

İslam hukukunda çocuk, cenin dönemiyle birlikte miras, vasiyet, vakıf, hibe (bağış), şuf'a, ikrar gibi yolların yanı sıra velâyet sahiplerinin (velî/vesî) yaptıkları kazandırıcı işlemlerle ve kendi çalışmalarıyla mal sahibi olabilmektedir.

3.1. Miras

İslam hukukunda varisler ve miras hisseleri Kur'an-ı Kerîm'de detaylı bir şekilde belirlenmiştir.⁸⁴ Mezhepler arasında ashâbu'l-ferâiz ve asabe olarak adlandırılan mirasçılarının varis olmaları konusunda görüş ayrılığı yoktur. Bu kapsamda hayatta olan bütün çocuklar mirastan kendilerine düşen payı alabileceklerdir.⁸⁵

İslam hukukunda cenin de mirasçı olabilmektedir.⁸⁶ Mûrisinin ölmesi halinde ceninin mirastan kendisine düşen hissesi ayrılır, canlı olarak doğduktan sonra yasal temsilcisine teslim edilir.⁸⁷ Bu konuda delil Hz. Peygamber'den gelen “Çocuk sağ doğması halinde mirasçı ve mûris olur, cenaze namazı kılınır” şeklindeki rivayetlerdir.⁸⁸ UVK'da bu şöyle düzenlenmiştir: “Cenin irs, intikal, vasiyet ve bunlardan birine müstenid veya ale'l-ıtlak vaki olan ikrar sebeplerinden biriyle men lehü'l-hak (hak

⁸⁴ en-Nisâ 4/7, 11, 12, 176.

⁸⁵ Bk. İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd. *el-Muhallâ* (Beyrut: Dâru'l-fikr, t.y.), 8/263-277; Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983), 29/136-144; Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (İbn Rüşd). *Bidâyetül-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985), 2/283-286.

⁸⁶ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed (İbn Kudâme). *el-Muğnî* (b.y., *Mektebetü'l-Kahire*, 1388/1968), 6/382.

⁸⁷ Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, 142-144.

⁸⁸ Ceninin mirasçı olacağına dair rivayetler için bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Yeẓîd Mâce (İbn Mâce), *Sünenü İbn Mâce*. (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Cenâiz”, 26; İbn Mâce, “Ferâiz”, 17; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Ferâiz”, 47; Süleymân b. el-Eş 'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (Ebû Dâvûd), *Sünenü Ebî Dâvûd* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Ferâiz”, 15. Ayrıca bk. Mehmet Dirik, “İslam Hukuku'nda Ceninin Mal Varlığı Hakları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 20 (Ekim 2012), 220.

sahibi) olur” (md.2). Bunun için çocuğun sağ olarak dünyaya gelmesi yeterlidir.⁸⁹ TMK’da da çocuğun sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan itibaren hak ehliyetine sahip olacağı ifade edilmiştir (md. 28). TMK’da ceninin, sağ doğmak koşuluyla mirasçı olacağı, ölü doğan çocuğun ise mirasçı olamayacağı ifade edilmiştir (md. 582).

3.2. Vasiyet

İslam hukukuna göre, ölüm sonrası için bir malı veya menfaati bir şahsa veya bir hayır cihetine teberru yoluyla meccanen temlik etmek veya yararlanmasına bırakmak anlamına gelen vasiyet⁹⁰ hangi aşamada olursa olsun, kabul gerekmeksizin yapılabilir. Mümeyyiz olmayan çocuklar ile mümeyyiz çocuklar lehlerine yapılan vasiyetler geçerli olduğundan, onlar bu yol ile mal sahibi olabilirler. Fakat vasiyeti kabul konusunda; edâ ehliyetine sahip olmadıklarından gayri mümeyyiz çocuklar için velîleri/vasîleri yetkili kılınmıştır.⁹¹ Mümeyyiz çocukların, kendileri için yararlı tasarrufları geçerli sayıldığından,⁹² vasiyeti kabul yetkileri de vardır. Bu nedenle kendileri için sırf yarar niteliği taşıyan vasiyeti velîleri/varisleri kabul edebileceği gibi kendileri de kabul edebilir.

Cenine hangi aşamada olursa olsun kabul gerekmeksizin lehine vasiyet yapılabilir.⁹³ Bu konuda İslam hukukçuları görüş birliği içindedir.⁹⁴ TMK, vasiyet alacaklısı olabilmek için miras bırakanın ölümü sırasında mirasa ehil ve sağ olmayı şart koşarak anne rahmindeki cenin lehine vasiyet yapılmasını geçerli saymıştır (md. 581).

3.3. Vakıf

Çocuğun mal edinmesinin yollarından biri de lehine yapılan vakıftır. Gerek cenin döneminde gerekse temyiz öncesi ve temyiz sonrası dönemlerde çocuk vakıf yoluyla mal sahibi olabilmektedir. İslam hukukçuları henüz hayatta bulunmayan ve kime yapıldığı belirtilmeyen

⁸⁹ Ali Bardakoğlu, “Ehliyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 535.

⁹⁰ Bilmen, *Kâmus*, 5/115.

⁹¹ Üsrüşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 2/190.

⁹² Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 2/112.

⁹³ Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-lhtiyâr li-ta'îli'l-Muhtâr* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1984), 5/64.

⁹⁴ Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Vesâyâ ve'l-vakf fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Dimeşk: Dâru'l-fikr: 1987), 30, 31; Dirik, “Cenin Mal Varlığı Hakları”, 224.

durumlarda kişiler lehine yapılan vakfın geçerliliği hususunda farklı görüşler ortaya koysalar da Hanefî, Mâlikî ve Zeydîler vakfın inşası esnasında vakıf lehtarının varlığını şart koşmamışlar, var olan kimselere vakıf yapıldığı gibi henüz dünyaya gelmemiş kimseler lehine de vakıf yapılabileceği görüşünü benimsemişlerdir. Onlara göre vakıf, ister bilinen kimselere bağlı olarak yapılsın isterse cenin lehine yapılsın geçerlidir.⁹⁵

Mümeyyiz ve gayri mümeyyiz çocuklar lehine yapılan vâkıfın gelirlerinden çocuğa düşen hisse güvenilir bir kişiye (velî/vasî) teslim edilir.⁹⁶ TMK, vakıf işlemini hükmi şahsiyetle sınırlandırmış, kişiler lehine vakıf tasarrufundan söz etmemiştir (md. 101).

3.4. Hibe

Hibe, insanın daha hayatta iken başkasına karşılıksız olarak temlik ettiği mal veya bu tür bir tasarruf demektir.⁹⁷ İslam hukukçularına göre hibe akdinin tamamlanabilmesi için hibe edilen malın hibe edilen kişi (mevhûbun leh) tarafından alınmış (kabz) olması gerekir. Bu nedenle hibe, alış veriş gibi icab ve kabul ile mün'akit olur, kabz ile de tamamlanmış olur.⁹⁸ Bu nedenle İslam hukukçularının çoğunluğu, kabz etmesinin imkânsızlığı nedeniyle cenine yapılan hibeyi geçersiz saymıştır. Mâlikîler'e göre ise hibe icab ve kabul ile tamamlanan, kabz ile bağlayıcı hale gelen bir akittir. Buna göre hibe akdinde kabz sıhhat şartı değil, hibe işleminin tamamlanma şartıdır. Onlar hibe akdinde kabzı sadece bağlayıcılık açısından gerekli gördüklerinden cenin lehine yapılan hibeyi bir tür hibe vaadi sayarak geçerli saymışlardır.⁹⁹ Ayrıca Mâlikîler'e göre cenin adına hibeyi kanuni temsilcisi kabz eder. Cenin sağ olarak doğduğunda da hibe edilen mala sahip olur.¹⁰⁰

⁹⁵ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımeşkî, (İbn Âbidîn), *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, (Beirut: Dâru'l-fikr, 1412/1992), 4/430.

⁹⁶ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/187-188.

⁹⁷ Ali Bardakoğlu, "Hibe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 17/421.

⁹⁸ Bilmen, *Kâmus*, 4/225-226; bk. Serahsî, *Mebûsât*, 14/48; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/3669 vd.

⁹⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetül-müctehid* 2/274 vd.; Bardakoğlu, "Hibe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/ 422, 424; Dirik, "Cenin Mal Varlığı Hakları", 230.

¹⁰⁰ Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, 148; Bardakoğlu, "Hibe", 17/ 421-422.

Mümeyyiz çocukların hibeyi kabulü geçerlidir. Mümeyyiz olmayan çocukların kabulü ise geçersiz olduğundan onlar adına hibeyi kanunî temsilcileri kabul eder.¹⁰¹

3.5. Şuf'a

Ceninın şuf'a (ön alım) hakkı yoluyla mal edinmesi konusu İslam hukukunda tartışılmıştır. Satılmış bir mal veya malî yönü bulunan bir hakkı, satın alan kimseden, maliyetine ve zorla satın alma hakkı olan şuf'adan ceninin yararlanması Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre doğrudan mümkün iken Hanefîler bunu, malî yönü ağır basması nedeniyle hâkim kararı veya müşterinin rızasına bağlamışlardır.¹⁰²

Hanefî mezhebi kaynaklarında şuf'aya hak sahibi olmada kişinin yetişkin veya çocuk olması arasında bir fark olmadığı hatta anne karnındaki ceninin de yetişkin ve çocuk gibi olduğu ifade edilmektedir. Satın alma gerçekleştikten sonra altı aydan daha az bir zamanda doğan çocuk için o malda şuf'a hakkı vardır. Eğer babası satıştan önce ölmüş ve cenin vâris olmuş ise o zaman şuf'a hakkı yoktur.¹⁰³ Çocuğun şuf'a hakkı, malî velâyetini üstlenen kişiler tarafından teslim alınır. Bunlar da yoksa çocuk, baliğ oluncaya kadar şuf'a hakkını kaybetmez.¹⁰⁴

3.6. İkrar

Cenin, kendisi lehine yapılan ikrarlar sebebiyle de hak sahibi olabilmektedir.¹⁰⁵ İslam hukukçularına göre, yapılan ikrarın uygun sebeplere dayandırılması esas olmakla birlikte mutlak olarak yapılan ikrar da cenini hak sahibi yapar.¹⁰⁶ Mümeyyiz ve gayri mümeyyiz çocukların lehine yapılan ikrarlar da geçerli olduğundan söz konusu ikrar ile hak sahibi olabilirler.¹⁰⁷

¹⁰¹ Bardakoğlu, "Hibe", 17/422.

¹⁰² Dirik, "Ceninın Mal Varlığı Hakları", 230-231.

¹⁰³ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/37.

¹⁰⁴ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/37 vd.

¹⁰⁵ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/133.

¹⁰⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, (Beyrut: Dâru'l-maârif, 1410/1990), 3/244-245; Serahsî, *el-Mebsût*, 17/ 196-197; Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, 145-147.

¹⁰⁷ Bk. Ferhat Koca, "İkrar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/38.

3.7. Velâyet Sahiplerinin Kazandırıcı İşlemleri

Çocuk, velîsi veya vasîsi tarafından kazandırıcı işlemler vasıtasıyla elde edilen mallara da sahip olur. Çocuğun mallarıyla yapılan alış-veriş, kiralama, ortaklık kurma veya mevcut bir ortaklığa katılma gibi ticari iş ve işlemler sonunda elde edilen gelirler bu kapsamdadır. Cenine intikal eden malların ise yed-i emin tarafından korunması ve gözetilmesi esas alınmış ise de çoğu İslam hukukçusuna göre, nemalandırılmak üzere işletilmesi de caiz görülmüştür.¹⁰⁸

Türk hukuk sisteminde çocuk, mallarını ölüme bağlı ve sağlar arası işlemler vasıtasıyla kazanır.¹⁰⁹ Bu kazanım şekilleri TMK'da çocuğun kendisine intikal eden miras (md.495 vd.), lehine yapılan ölüme bağlı bir tasarruf (md. 557 vd.) ve sağlar arası bağışlardır. Türk hukuk sisteminde tazminat alacağı, sigorta alacağı, destekten yoksun kalma tazminatı, çocuğa ana ve babası veya üçüncü kişilerce yapılan bağışlar ve çocuk lehine bankaya yatırılan paralar çocuğun mal varlığına dahildir. Ayrıca çocuğun yasal temsilcisi tarafından çocuk adına yapılan kâr getirici işlemlerle elde edilen mallar da çocuk malları arasında yer alır. Çocuğun çalışarak elde ettiği kişisel kazancı, anne-babanın evlilik içerisinde çocuğun bakımını karşılama yükümlüğü ve yardım nafakası da çocuk mallarına dahildir.¹¹⁰

3.8. Çocuğun Kendi Tasarruflarıyla Elde Ettiği Kazançlar

Mümeyyiz olmayan çocuğun velîsi izin verse bile hiçbir sözlü, fiilî ve inşâî işlemi geçerli olmadığından kazandırıcı işlemleri ancak velâyet sahiplerince yapılabilecektir.¹¹¹ Mümeyyiz çocuk ise bağış kabulü gibi sadece mal varlığında arttırmaya yol açan (lehine) işlemleri kimseye danışmadan yapabilir. Satım, kira gibi lehine de aleyhine de olması muhtemel hukukî işlemleri yaparak da kazanç elde edebilirler. Ancak bu işlemlerinin geçerli olması Hanefî ve Mâlikîler'e göre kanunî temsilcisinin onay vermesiyle mümkündür. Hanbelîler'e göre ise bu işlemlerin geçerli

¹⁰⁸ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 114.

¹⁰⁹ Hayrunnisa Özdemir, "Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17/3 (Temmuz 2013), 13.

¹¹⁰ Özdemir, "Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması", 13.

¹¹¹ Zerkâ, *el-Medhal*, 2/795; H. Yunus Apaydın, "Hacir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/514; Mehmet Akif Aydın, "Çocuk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/361.

olması için mümeyyiz çocuğa önceden kanunî temsilcinin izin vermesi şarttır. Şâfiîler’de kural olarak velînin yapabildiği işlemleri mümeyyiz çocuk yapamaz. Bulûğ çağına gelmiş fakat reşid olmamış kimseler de malî işlemler bakımından mümeyyiz küçükler gibidir.¹¹²

Erkek çocuklar baliğ olmadan önce kazanma (kesb) yaşına ulaştıklarında babaları tarafından bir işe verilebilir. Baba çocukların kazancını ancak onların ihtiyacı için kullanabilir. Artan miktarı da bulûğ anında diğer mallarıyla birlikte kendilerine teslim etmekle üzere onlar adına muhafaza eder. Eğer baba müsrif ise ve çocuğunun bu malları konusunda kendine güvenilmez ise hâkim, onları babadan alır ve yed-i emine teslim eder. Bu hüküm sadece çocuğun kazancından artan paraya raci olmayıp çocuğun bütün malları için geçerlidir.¹¹³

4. Velâyet Sahiplerinin Çocuğun Malı Üzerindeki Tasarruf Yetkileri

Burada çocuğun malî velâyetini üstlenen –sırasıyla- baba, babanın vasîsi, dede, dedenin vasîsi, hâkim ve hâkimin vasîsi gibi velâyet sahiplerinin onun malı üzerindeki tasarruf yetkilerine yer verilecektir.

4.1. Babanın, Çocuğun Malı Üzerindeki Tasarrufları

Velâyet açısından baba, çocukla ilgili yapacağı hukuki muameleler ve onu temsil bakımından ilk sırada gelmektedir.¹¹⁴ Zira baba, çocuğuna karşı duyduğu şefkati sebebiyle çocuğun menfaatlerini en fazla düşünen, onu himaye eden, tasarruflarında çocuğun şahsiyeti ve mal varlığı açısından zarar ihtimali en az olan kişidir. Bu sebeple baba, çocuğu temsilen yapacağı tasarruflarda geniş yetkiye sahip kılınmıştır.¹¹⁵ Öyle ki babanın tasarrufu, çocuğun bulûğdan sonra kendi hesabına yaptığı tasarruf gibi kabul edilmiştir.¹¹⁶ AŞ’de konu “Baba, durumu bilinmese de (mestûru’l-hâl) erkek ve kız küçük çocuklarının ve reşit olmayan yaşça büyük evlatlarının şahsi ve malî işlerini gözetip yürütme hususunda velâyet hakkına sahiptir. Küçüklerin anne veya diğer hısımların hidâne velâyeti

¹¹² Zerkâ, *el-Medhal*, 2/ 804-809; Aydın, “Çocuk”, 8/362, 363.

¹¹³ Üsrûşenî, *Ahkamu’s-Sığâr*, 1/132.

¹¹⁴ Zeydan, *el-Medhal*, 281.

¹¹⁵ Bilmen, *Kâmus*, 5/190; Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 181.

¹¹⁶ Üsrûşenî, *Ahkamu’s-sığâr*, 2/58.

altında bulunmaları buna mâni değildir...” şeklinde yer almaktadır (md. 420).¹¹⁷

Türk hukuk sisteminde de yetki açısından benzer durum söz konusudur. Çocuk mallarını yönetim yetkisi ana-babaya ait olduğundan (TMK, md. 352) ana-baba bu yönetim yetkisi ile ilgili her türlü borçlandırıcı nitelikteki ve tasarrufa dayalı işlemi yapabilirler. Örneğin çocuğun mallarını kiraya verebilirler, ziraî veya ticarî işletmenin gerektirdiği her türlü yönetim işlerini çocuk adına yapabilirler. Bunlar içinde bozulan eşyaların tamiri, eskiyenlerin yenilenmesi, elde edilen ürünlerin satılması işlemleri de vardır. Fakat bu çeşit işlemleri anne-babanın yapabilmesi hâkimin iznine bağlanmıştır.¹¹⁸

İslam hukuku açısından babanın çocuğunun malları üzerindeki tasarruf yetkisinin kapsamı; bey’ ve şirâ (alım-satım), icâre (kira), rehin, vedîa (emânet), âriyet (ödünç), karz (borç verme), hibe (bağış), sulh, taksim (kısmet) gibi muamelât konuları ile zekât, fitre, kurban gibi malî ibadetler çerçevesinde ele alınacaktır. Ayrıca babanın çocuğun nafaka, eğitim öğretim, vergilerden kaynaklanan giderleri ile ilgili tasarruf yetkisine yer verilecek, çocuğunun malından faydalanma imkânına değinilecektir.

4.1.1. Bey’ ve Şirâ Akdi

Baba, çocuğun mallarıyla alış-veriş (bey’ ve şirâ) yapabilir.¹¹⁹ Bu kapsamda çocuğun menfaatleri doğrultusunda hiç kimseden izin almadan onun adına akar dâhil¹²⁰ her türlü mal satın alabilir ve satabilir.¹²¹ Babanın küçük çocuğunun malını aşırı aldanma (gabn-ı fâhiş) ile satması geçerli kabul edilmemiş, az aldanma (gabn-ı yesir) sayılabilecek şekilde yaptığı satışa cevaz verilmiştir.¹²²

AŞ’ye göre de baba, çocuğun menkul veya gayrimenkul mallarını sattığında veya satın aldığı anda ya da kiraladığında bunu ancak emsal

¹¹⁷ Kadri Paşa, *Ahkâmü’s-şer’iyye*, 94.

¹¹⁸ Şeref Ertaş, “Yeni Medeni Kanunumuzda Velinin Çocuk Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/Özel Sayı (2007), 394.

¹¹⁹ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâ’i*, 6/3032; Üsrüşenî, *Ahkâmü’s-sığâr*, 2/45.

¹²⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/180.

¹²¹ Hallâf, *Ahkâmü’l-ahvâlî’s-sahsiyye*, 222; Kasım, *Hukûku’l-üsre*, 429 vd.

¹²² Abdülhamid, *el-Ahvâlü’s-sahsiyye*, 423; Üsrüşenî, *Ahkâmü’s-sığâr*, 1/270.

bedel, emsal ücret ve gabn-ı yesir ile yaparsa akit geçerli olur (md. 423).¹²³

Babanın kendi malını çocuğa satmasında veya çocuğun malını satış yoluyla mülkiyetine geçirmesi konusunda Hanefilerde zâhirü'r-rivâye olan görüş, gabn-ı fâhişe meydan verilmeden ve ivazlar arasında denkliği sağlayarak çocuğun zararına olmayacak şekilde olması durumunda söz konusu akitlerin nafiz kabul edilebileceği şeklindedir.¹²⁴ Bu işlemde baba hem satan hem de satın alan durumundadır.¹²⁵ AŞ'de babanın çocuğunun malını kendisi için kendi malını da çocuğu adına satın alabilmesi hâkimin, çocuğa bir vasî tayin etmesi ve alım satımın baba ile söz konusu vasî arasında yapılması şartına bağlanmıştır. (md 425).¹²⁶

Baba çocuğunun malını mudâربه ortaklığı için verebileceği gibi kendisi de mudâربه yoluyla işletebilir.¹²⁷ Bu durumda mudâربه ile işlettiğine dair şahit göstermesi gerekir. Aksi takdirde payına düşen kâr kendisine diyaneten helal ise de mesele mahkemeye intikal ettiği takdirde hâkim bu iddiayı kabul etmez.¹²⁸ Babanın çocuğa ortak olması halinde bu ortaklıkta kendi malı çocuğun malından az olması durumunda da hüküm aynıdır.¹²⁹ Bu konularda baba için geçerli olan hükümler vasî için de geçerlidir.¹³⁰

Baba, zamanında doğan çocuğun şuf'a hakkı bulunması durumunda bunu talep edip alabilecektir. Babası vefat etmişse bu hakkı sırasıyla babanın tayin ettiği vasîsi, babanın babası olan dedenin vasîsi, sonra kadı tarafından tayin edilen vasî alacaktır. Bunlardan hiçbiri yoksa çocuk, şuf'a hakkını bulûğa erinceye kadar kaybetmez.¹³¹

¹²³ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 95.

¹²⁴ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/271.

¹²⁵ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/57.

¹²⁶ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 95

¹²⁷ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/3032; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/180;

¹²⁸ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/3034, Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/45.

¹²⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/45.

¹³⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/45.

¹³¹ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sığâr*, 2/37-43.

4.1.2. İcâre Akdi

Baba çocuğun menkul veya gayrimenkul mallarını onu temsilen üçüncü şahıslara kiraya (icâre) verebilir.¹³² Bunu bizzat yapabileceği gibi vekil tayin ederek de yapabilir.¹³³ Kira müddeti dolmadan çocuk bulûğa ermiş olsa bile kira süresinin sonuna kadar akde bağlı kalınır ve akdin feshi söz konusu olmaz. Burada dikkat edilecek husus, kira bedelinin zamanla rayiç bedel altına düşme ihtimalinden dolayı kira müddetinin yıllarca sürecek şekilde uzun olmamasıdır. Zira piyasanın durumunu ve yerleşik örf ve adetleri dikkate almadan yapılacak kira akdi çocuğun zararına olabilir. Satış akdinde olduğu gibi kira akdinde de kira bedelinin (bedel-i îcâr) rayiç bedelin altında olmaması akdin nefazi açısından önemlidir.¹³⁴

4.1.3. Rehin, Vedâ ve Âriyet Akitleri

Malî değer taşıyan bir mal, hak veya menfaati borcu tahsil etmek için elde tutmak¹³⁵ anlamına gelen rehin uygulaması çocuk mallarının tasarruf biçimlerinden biridir. Baba çocuğun mallarını idare sırasında veya onun adına mallarının nemalandırılması sırasında mülkiyeti çocuğa ait olan mallardan gerektiğinde rehin olarak verebilir.¹³⁶ Rehin, çocuğun borcundan dolayı verilmişse akit geçerli olur.¹³⁷ Bu konuda İslam hukukçuları arasında bir ihtilaf yoktur. Fakat çocuğa ait malın babanın şahsi borcu sebebiyle karşı tarafa rehin olarak verilmesi konusunda farklı görüşler vardır. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre böyle bir akit caiz iken Ebû Yusuf, çocuğun mutlak zararına olacağı gerekçesiyle bunu caiz görmemiştir.¹³⁸ Çünkü bu, yetimin ve küçüğün malını onun ihtiyacı için değil, kendi yararı için kullanmak demektir. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre, rehnedilen mal, borcun ödenmemesi veya alacaklının elinde zayi olması durumlarında baba tarafından tazmin edilir.¹³⁹

¹³² Bilmen, *Kâmus*, 5/191; Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, 222.

¹³³ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/3032; Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/7-8, 45.

¹³⁴ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/10-11.

¹³⁵ Mehmet Dirik, *İslam Hukukunda Rehin*, (İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2016, 39.

¹³⁶ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 8/2717; Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/291.

¹³⁷ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 8/2717.

¹³⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 21/102; Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/55, 56.

¹³⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/56.

Babanın çocuğunun malını kendine rehin vermesi (rehin alması) ve bunu kabzetmesi caiz görülmüştür. Bu durumda baba hem rehin veren hem alan durumundadır. Bu yetki, belli şartlar dışında vasî için geçerli kabul edilmemiştir.¹⁴⁰ Küçüğü temsilen rehin akdine taraf olmada baba ile vasî arasındaki fark, vasînin yalnızca akdin bir tarafındaki “mûsâ leh”i temsil ederken babanın akdin iki tarafını da temsil edebilmesidir. Baba ayrıca, velâyeti altında bulunan iki kişiyi temsilen de rehin akdi kurabilir ve merhûnu kabzedebilir. Vasî bunu yapamaz. Çünkü temsil bakımından babanın dışında herhangi bir kimse rehin akdinde iki tarafı temsil edemez.¹⁴¹

Baba ve vasî kendi borçları karşılığında çocuğun malını rehin veremedikleri gibi kendi borçlarını çocuğun malından ödeyemezler. Bu hükümler baba için geçerli olduğu gibi vasî için de geçerlidir.¹⁴² Babanın ve vasînin, akitleri sebebiyle çocuğa ödenmesi gereken bir borcu ertelemeleri veya ibrâ etmeleri Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed tarafından caiz görülürken Ebû Yusuf buna cevaz vermemiştir.¹⁴³

AŞ'de rehin konusu şu şekilde düzenlenmiştir: “Baba kendi malını çocuğa rehin olarak verebildiği gibi çocuğun malını da kendisi rehin alabilir. Ayrıca çocuğun malını, çocuğun borcuna karşılık rehin verebilir. Eğer çocuğun malını kendi borcu mukabilinde rehin verip de mal dahi zayi olursa şayet rehin verilen malın değeri borçtan çok ise borç miktarı kadarını tazmin eder, fazlasını tazmin etmez.” (md.427).¹⁴⁴

Baba çocuğa ait mallarla alakalı olarak vedîa (emanet) ve âriyet (ödünç) akdi kurabilir.¹⁴⁵ Âriyet akdi oluşturulurken çocuğun ticaret malları ve kiralama suretiyle gelir getirecek türden malları akde konu teşkil edemez. Zira bu türden mallar âriyet olarak verildiğinde kiralanması ertelenmiş olacağından çocuğun mutlak zararına olacaktır. Kiralanması söz konusu olmayan malları ise âriyet olarak üçüncü bir kişiye

¹⁴⁰ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/57.

¹⁴¹ Dirik, *İslam Hukukunda Rehın*, 52.

¹⁴² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/383; Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/55, 56.; **Rehin** ilgili meseleler için bk. Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/55-64.

¹⁴³ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/280.

¹⁴⁴ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 95

¹⁴⁵ Kâsânî, *Bedâ'î u's-sanâ'î*, 6/3032; Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/45. Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, 223.

verebilir.¹⁴⁶ AŞ, âriyet olarak vermenin cevazını malın telef ve zayi olma ihtimalinin olmaması şartına bağlamıştır (md. 428).¹⁴⁷

4.1.4. Karz ve Hibe Akitleri

Baba, karz (borç verme), hibe (bağış) gibi çocuğun mal varlığını azaltıcı nitelikteki akitleri yapamaz.¹⁴⁸ Zira bu tür akitler çocuğun mutlak zararına olan tasarruflar kapsamındadır.¹⁴⁹ Babanın, çocuğun malını bizzat kendisinin borç olarak alması (istikraz) konusu İslam hukukunda tartışılmıştır. Ebû Hanîfe bunun hukuken mümkün olmayacağını savunurken İmam Muhammed caiz olabileceğini ifade etmiştir.¹⁵⁰ Babanın, daha sonra tazmin etmek şartıyla çocuğun mal varlığı ile kendi borcunu ödemesi de aynı şekilde Hanefî mezhebinde tartışılmıştır. Bir kısım müellifler sonradan tazmin şartıyla bunu caiz görürken bir kısmı da çocuğun mutlak zararına görmüş, muteber saymamışlardır.¹⁵¹ Geçerli kabul edenlerin gerekçesi, babanın şahsi borcunu küçüğün malından ödemesini, çocuğun malını kendisine satması (satın alması) mesabesinde görmeleridir. Zira baba, bu muameleyi normal fiyatla yapmaya yetkilidir.¹⁵² Çocuk üzerinde bulunan her çeşit borcu, baba çocuğa bedel tazmin eder.¹⁵³ AŞ' de çocuğun malını ödünç verme ve bağışlama konusu "Baba küçük çocuğun malını ödünç veremez (ikraz), ödünç alamaz (istikraz) ve ivazlı olsa bile çocuğun malından bağışta bulunmaz." ifadeleriyle düzenlenmiştir (md. 428).¹⁵⁴

TMK'da anne ve baba çocuk mallarının korunması, işletilmesi, değerlendirilmesi konusunda tam bir yetkiye sahiptir, bu konuda herhangi bir denetime tabi olmadıkları gibi, hesap ve güvence vermeleri de söz konusu değildir. (md. 352). Çocuk mallarının semerelendirilmesi,

¹⁴⁶ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 182-183.

¹⁴⁷ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 96.

¹⁴⁸ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/3030; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku* (İstanbul: İslam Hukuku Külliyyatı Yayınları, 1983), 148.

¹⁴⁹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/3030.

¹⁵⁰ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 183.

¹⁵¹ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sığâr*, 2/55, 56.

¹⁵² Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sığâr*, 2/ 56.

¹⁵³ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sığâr*, 2/198.

¹⁵⁴ Kadri Paşa, *Ahkâmü's-şer'iyye*, 96.

elde edilen semerelerin değerlendirilmesi de anne babanın bu yetkisi içindedir.¹⁵⁵

4.1.5. Sulh ve Taksim Akitleri

Babanın çocuğunun malı konusunda sulh yapması caiz görülmüştür. Sulh işlemi alım satım akdine kıyas edilmiştir. Örnek vermek gerekirse babanın, çocuğunun evinde hakkı olduğunu iddia eden bir kişiye delillendirmesi halinde onun malından bir şeyler vererek onunla sulh yapması caizdir. Bu cevaz, babanın, çocuğunun malından verdiği miktarın müddeînin hakkına denk veya kıymetçe ondan halkın bu konularda aldanabileceği miktardan fazla olması şartına bağlanmıştır. Bu davada müddeînin elinde bir delil olmaması durumunda sulh caiz görülmemiştir. Ancak babanın kendi malından vererek yapacağı sulh caizdir.¹⁵⁶ Çocuğun alacakları ile ilgili babanın sulh yapması konusu da satış akdine kıyas edilmiştir.¹⁵⁷ Sulh konusunda dede ve vasî baba gibi kabul edilmiştir. Baba, dede ve vasî dışındakilerin çocuk adına sulh yapması caiz görülmemiştir.¹⁵⁸

Baba, şâyi hisseli mallarda ortakların hisselerinin muayyen hale getirilmesi, daha çok da terekenin mirasçılar arasında paylaşılması işlemi ifade eden kısmet (taksim)¹⁵⁹ konusunda da yetkilidir. O, çocuğun malını ister akar ister menkul olsun gabn-ı yesir ile taksim edebilir. Gabn-ı fâhiş ile taksim etmeleri durumunda yapılan işlem geçersiz olur.¹⁶⁰

4.1.6. Çocuğun Malî İbadetleri İfâsı

İslam hukukunda zekât, fitre, kurban gibi malî ibadetlerin yerine getirilmesi sırasında baba veya vasînin çocuk malları üzerinde tasarrufta bulunup bulunamayacağı tartışılmıştır. Bu tartışmanın esasını çocuğun malî ibadetlerden sorumlu olup olmadığı hususu oluşturmaktadır.

¹⁵⁵ Ertaş, “Velinin Çocuk Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkisi”, 391.

¹⁵⁶ Üsrüşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 2/65.

¹⁵⁷ Üsrüşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 2/65.

¹⁵⁸ Üsrüşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 2/66. Sulh konusuyla ilgili meseleler için bk. Üsrüşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 2/66-69.

¹⁵⁹ Hamza Aktan, “Kismet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/497. SS.497-498. C.25

¹⁶⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 2/28.

Çocuğun malından zekât gerekip gerekmeyeceği konusunda genel olarak iki farklı görüş ileri sürülmüştür. Hanefiler bulûğa ermemiş küçüğün malına zekât düşmeyeceği görüşünü benimserken; Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîler, onların zekâtla mükellef olduklarını savunmuşlardır.¹⁶¹ Hanefîlerin bu görüşü, onların ibadetleri sınıflandırmaları ile ilgilidir. Onlar ibadetleri “sırf ibadet” olanlar ile “vergi yönü ön planda” olan şekilde iki gruba ayırmış;¹⁶² namaz, zekât, oruç, hac, gibi ibadetleri ilk grupta değerlendirmişler ve bunların ifasında tam edâ ehliyetini şart koşmuşlardır. İbadet vasfı yanında vergi niteliği taşıyan fiillerde ise tam ehliyetin şart olmadığını kabul etmişlerdir.¹⁶³ Örneğin fitir sadakasının ibadet olmasının yanında barındırdığı meûnet (vergi) vasfından dolayı küçükler de bununla mükellef tutulmuştur. Öşür ve harâc da ibadet yönü bakımından zekâttan ayrılmaktadır. Çünkü bu ikisi, ürün veren arazinin vergisidir, yani bunların ibadet yönü değil vergi yönü baskındır.¹⁶⁴

Çocuğun kurban ibadetiyle mükellef olması konusunda iki farklı görüş mevcuttur. Hanefîler’den Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf ile Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre kurbanla yükümlü sayılmak için akıl ve bulûğ şart olmadığından gerekli malî güce sahip olan küçük çocuklar ve akıl hastaları adına kanunî temsilcileri tarafından kurban kesilmesi gerekir. Bu görüşün gerekçesi, kurbanın malî bir ibadet oluşu ve başta fakirler olmak üzere üçüncü şahısların hakkının gözetilmesi hususunun ön planda tutulmasıdır. Hanefî fakihlerinden İmam Muhammed ve Züfer ile Şâfiîler’e göre kurban mükellefiyeti için akıl ve bulûğ şart olduğundan çocuklar kurbanla mükellef değildir. Hanefî mezhebinde müftâ bih olan, bu görüştür.¹⁶⁵

Çocuğun malî ibadetlerle ilgili söz konusu vecibeleri onun malından karşılanmak üzere velîsi veya vasî tarafından yerine getirilir.¹⁶⁶

¹⁶¹ Üsrûşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 1/205; Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 332; Yunus Vehbi Yavuz, *İslam’da Zekât Müessesesi* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983), 218-222.

¹⁶² Serahsî, *Usûl*, 2/ 290–296.

¹⁶³ Ahmet Numan Ünver, “Çocuğun Malının Zekâtı Meselesi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/31 (Haziran 2015), 74.

¹⁶⁴ Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî (İbn Nüceym), *Bahru’r-râik şerhu kenzi’d-dekâik* (b.y.: Dâru’l-kitâbi’l-İslâmî, t.y.), 4/ 271; Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 332.

¹⁶⁵ Ali Bardakoğlu, “Kurban”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/437.

¹⁶⁶ İbn Nüceym, *Bahru’r-râik*, IV, 271; Üsrûşenî, *Ahkâmu’s-sığâr*, 2/186; Ebû Zehre, *Usulü’l-fıkh*, 332.

4.1.7. Çocuğun Nafaka ve Diğer Giderleri

Çocuğun bakıma ve nafakaya ihtiyaç duyduğu dönem hidane dönemidir. Erkeklerde yedi-dokuz, kızlarda ise dokuz-on bir yaşlarında sona eren¹⁶⁷ bu dönemde çocuğun bakım, gözetim ve terbiyesiyle ilgili sorumluluk annesine ait olmakla birlikte¹⁶⁸ hukuk karşısında gerek maddi haklarının kullanımı bakımından ve gerekse mallarının idaresi bakımından temsil yetkisi babaya aittir.¹⁶⁹ Hidâne döneminden sonra çocukların bakım, gözetim, terbiye hak ve sorumluluğu babaya intikal eder.¹⁷⁰

Hidâne döneminde çocuğun nafakası, mal varlığı varsa öncelikle kendi malından karşılanır.¹⁷¹ Zira asıl olan, insanın nafakasının kendi malından karşılanmasıdır.¹⁷² Çocuğun mal varlığının olmaması halinde ise nafakası birinci derecede babası tarafından karşılanacaktır.¹⁷³ Annenin veya başkasının bu sorumluluğa iştiraki söz konusu değildir.¹⁷⁴ Babanın çocuğun nafakasını karşılayamayacak kadar fakir olması halinde nafaka mükellefiyeti anneye geçer. Annenin fakir olması ve nafakayı üstlenecek bir yakını olmaması halinde hâkim tarafından anneye, babanın zimmetine taalluk etmek üzere borç alma yetkisi (istidâne) verilir. Anne bu yetkiye dayanarak çocuğun ihtiyaçları için borç alır, babanın durumu düzeldiğinde borç olarak aldığı miktarı ondan talep eder.¹⁷⁵

Babanın ölümü halinde çocuğun nafakası, baba geride mal bıraktıysa terikeden hissesine düşen kısımdan karşılanır. Çocuğun nafakasını mirastan karşılama işini, baba sağlığında çocuk için vasî tayin etmişse o vasî yapar. Şayet baba vasî tayin etmediyse dede, dede de hayatta değilse hâkimin çocuk için tayin edeceği vasî yapar.¹⁷⁶ Terikenin mevcut

¹⁶⁷ Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, 201; bk. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/239 vd.; Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/15-154.

¹⁶⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/14.

¹⁶⁹ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 164.

¹⁷⁰ Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, 200-201.

¹⁷¹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/125; İbn Nuceym, *Bahru'r-râik*, 4/218.

¹⁷² Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Ferganî el-Merginânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mübedâi*. thk. Talal Yusuf, (Beyrut: Dâru İhyâ't-türâsî'l-Arabî, t.y.), 2/292.

¹⁷³ Şafiî, *el-Ümm*, 5/94; Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, 198.

¹⁷⁴ İbn Nuceym, *Bahru'r-râik*, 4/218; Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, 202.

¹⁷⁵ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/124-125.

¹⁷⁶ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 206.

olmaması durumunda ise çocuğun nafakasını sorumluluk sırasına göre diğer usûl hısımları üstlenecektir. Usul hısımları da yoksa nafakayı devlet karşılayacaktır.¹⁷⁷

Evlilik birliğinin dağılması durumunda, kadın iddet süresinin sonunda çocuğunu emzirirse ücret talep edebilecektir. Bu durumda anneye ödenmesi kararlaştırılan ücret nafaka kapsamına dâhil edilecektir. Evlilik birliği içinde veya dışında çocuğu, ana dışında bir kadın emzirirse onun da ücreti ödenir ve bu ücret çocuğun nafakasına ilave edilir.¹⁷⁸ Çocuğun malı yoksa emzirme ücretini baba öder.¹⁷⁹ Çocuğun sütten kesilmesinden sonraki masrafı da eğer varsa kendi malından yoksa babası tarafından karşılanır.¹⁸⁰

Babanın veya annenin küçük çocuğuna yazı (hat), şiir, edebiyat, hesap veya terzilik ve benzeri gibi bir meslek öğretmek üzere muallim/usta tutması caizdir. Çocuk öğrense de öğrenmese de tutulan muallim/usta bu iş için yetkin ise ücretinin ödenmesi gerekir.¹⁸¹ Söz konusu ücret baba tarafından ödenir. Babanın ölümü halinde ise çocuğun malından alınır. Eğer terikeden alınacaksa çocuğun payından hesap edilir.¹⁸² Aynı şekilde baba çocuğuna Kur'an öğretmesi için ücretle muallim tutabilir. Ücreti de babanın ödemesi gerekir.¹⁸³

Baba çocukların çalışarak elde ettiği kazançlarını, onların nafakasını temin etmek üzere harcayabilir.¹⁸⁴ Çocuk zengin sayılacak kadar mal varlığına sahip olduğu takdirde fakir akrabalarının nafakası ile de mükellef olabilecektir.¹⁸⁵ Çocuğu sünnet ettirme (hitan) masrafı çocuğun malı varsa ona, yoksa nafakada olduğu gibi babaya terettüp eder.¹⁸⁶ Yetim çocuğun ev, arazi ve diğer mallarının vergileri velî veya vasîleri tarafından kendi malından ödenir.¹⁸⁷

¹⁷⁷ Nizâmeddin el-Belhî vd., *el-Fetava'l-Hindiyye* (b.y.: Dâru'l-fikr, 1310/1892), 1/564.

¹⁷⁸ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 198.

¹⁷⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 1/125.

¹⁸⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 1/125.

¹⁸¹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 2/13.

¹⁸² Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 2/15.

¹⁸³ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 2/17.

¹⁸⁴ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 1/132.

¹⁸⁵ Ebû Zehre, *Usulü'l-fıkh*, 333-334.

¹⁸⁶ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 2/24.

¹⁸⁷ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sığâr*, 2/ 141-142, 217, 222.

Çocuğun başkasına verdiği zararların tazmini onun malından karşılanır. Bu çerçevede örneğin çocuk, idrarıyla başkasının elbisesine zarar verse, zarar baba veya diğer velâyet sahiplerince çocuğun malından ödenir. Malı yoksa daha sonra ödemek üzere çocuğa borç kaydedilir.¹⁸⁸ Aynı şekilde çocuğun attığı ok bir kadının gözüne gelse, zarar çocuğun malından ödenir, babasına tazmin gerekmez.¹⁸⁹

4.1.8. Çocuğunun Mallarından Yararlanma

Baba, mülkiyeti kendine ait, ihtiyacını karşılayacak miktarda bir mala sahip değilse çocuğun malından makul ölçüde ihtiyacını karşılayabilecektir.¹⁹⁰ Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafiî bu görüştedir. Hanbelîlere göre ise, baba ihtiyaç içinde olmasa da çocuğun malından dilediği gibi yararlanabilir, çocuk babası tarafından harcanan malı geri isteyemez.¹⁹¹ Delilleri ise Hz. Peygamber'in şu hadisidir: Câbir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e babası ile birlikte gelmiş ve *"Ey Allah'ın elçisi! Benim kendime ait malım var; bir de malı olan babam var. Babam benim malımı almak istiyor."* demiştir. Hz. Peygamber de ona *"Sen ve malın babana aittir"* buyurmuştur.¹⁹²

Bazı kaynaklarda babanın çocuğun mallarından iki durumda yararlanabileceği ifade edilmiştir. Birincisi babanın mukim (şehirde) olduğu halde ihtiyaç içinde olması halidir ki bu durumda çocuğun malından herhangi bir müeyyide gerektirmeksizin yiyebilir. İkincisi ise babanın yolda kalmaktan dolayı ihtiyaç sahibi olmasıdır ki bu durumda da çocuğun malından yiyebilir. Fakat bu durumda harcadığı miktarı, mal veya kıymet olarak ödemesi gerekir.¹⁹³ Zira Hz. Peygamber, babanın, muhtaç olduğu takdirde çocuğun malından maruf üzere yiyebileceğini ifade etmiştir.¹⁹⁴ Buradaki maruf, fakir olması durumunda babanın herhangi bir müeyyideye tabi olmaksızın çocuğun malından yemesi,

¹⁸⁸ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/230.

¹⁸⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/230.

¹⁹⁰ Şafiî, *el-Ümm*, 5/94.

¹⁹¹ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 185.

¹⁹² İbn Mâce, "Ticaret", 64.

¹⁹³ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/261.

¹⁹⁴ Ebû Dâvûd, "Vesâyâ", 8; Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Vesâyâ", 11; İbn Mâce, "Vesâyâ", 9.

zengin olması halinde de kıymetini ödeyerek yemesi şeklinde anlaşılmıştır.¹⁹⁵

Çocuğa yapılan yiyecek türü hibelerden ebeveynin yemesi İmam Muhammed'e göre mübah olmakla birlikte bazı Hanefiler bunu mübah görmemişlerdir.¹⁹⁶ Örneğin çocuğa meyve hediye edilmişse ve bununla anne babaya ikramda bulunulmak düşünülümüşse anne baba bundan yiyebilir. Fakat çocuğa çocuksu bir hediye verilmişse bundan anne babanın yemesi caiz görülmemiştir.¹⁹⁷ Baba, küçük kız veya oğlunun maliyla seyahat edebilir.¹⁹⁸

Türk hukuk sistemine göre anne-babanın çocuk mallarından yararlanma yetkisi olmamakla birlikte, bunları gerek kendi gerekse ailenin gereksinimleri için kullanabilir. Çünkü yararlanma (intifâ) yetkisi malın kullanımı ötesinde, malın gelirlerinden, istifade etmeyi de kapsar. Anne-babanın bu anlamda yararlanma yetkisi kural olarak yoktur.¹⁹⁹ TMK'da çocuğun malını kullanma yetkisi 'ana ve baba, kusurları sebebiyle velâyetleri kaldırılmadıkça, çocuğun mallarını kullanabilirler.' şeklinde düzenlenmiştir (md. 354). Çocuk mallarının gelirleri öncelikle "çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi için" harcanır, arta kalan olursa ancak hakkaniyet ölçüsünde ailenin diğer ihtiyaçları için sarf edilir. (md. 355). Bu masrafların çocuğun mallarından karşılanması anne-babanın yoksul olması veya çocuğun özel durumunun olağanüstü harcamaları gerektirmesi durumunda hâkimin izni ile mümkün kılınmıştır (md.327).

4.2 Babanın Vasîsinin Çocuğun Malı Üzerindeki Tasarrufları

Babanın tayin etmiş olduğu vasî, genel olarak çocuğun mallarının idaresiyle meşgul olur. Çocuğun lehine olmak şartıyla onun maliyla ticaret yapar, ortaklıklara iştirak edebilir, menkul ve gayrimenkul mallarını kiraya verebilir.²⁰⁰ Fakat normal ücretin üzerinde gabn-ı fâhiş ile (çok zarar edecek şekilde) yapılan kiralamalarda ücret vasî tarafından

¹⁹⁵ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/214

¹⁹⁶ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/214, 261.

¹⁹⁷ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/214.

¹⁹⁸ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/3032; Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/291.

¹⁹⁹ Ertaş, "Velinin Çocuk Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkisi", 392.

²⁰⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/291; 2/226; Bilmen, *Kâmus*, 5/191; Abdülhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, 426-427.

ödenir.²⁰¹ Çocuk adına yapılan teberruları kabul eder, onun adına kurulu bir işletme varsa bunu yürütür. Çocuğun borçlarını öder, gerek kendine gerekse yakınlarına karşı kanundan doğan malî sorumluluklarını yerine getirir.

Babanın tayin etmiş olduğu vasî çocuğun mallarını zorunlu haller dışında satamaz, satabilmesi için ya zaruret hali veya herkesin kabul edebileceği tarzda çocuğun yararı söz konusu olmalıdır. Örneğin çocuk borca batmış olabilir ve bu borcu nakdi imkânlarıyla ödeme imkânı olmayabilir. Bu durumda çocuğun malını satarak onun borcunu ödeyebilir. Çocuğun mali ederinin iki misli fiyata satılırsa çocuğun lehine olacağından bu satış caiz olur.²⁰² Vasînin yetimin malını belli bir vade ile satması da caizdir.²⁰³

Babanın tayin ettiği vasî, aynı şekilde çocuğun malını kendi adına satın alamayacağı ve kiralayamayacağı gibi kendi malını da çocuğa satamaz ve kiralayamaz. İslam hukukçularının çoğunluğu bu görüşte olduğu halde Ebû Hanîfe, vasînin çocuğun malını, başkasının verdiği fiyatın iki misline bizzat kendi adına satın alması, kendi malını da yarı fiyatına çocuğa satmasına cevaz vermiştir. Çünkü bu tür işlemlerde çocuğun menfaati korunmuş olmaktadır. Bu tür vasî, vesâyeti altında bulunan iki çocuğu temsilen onlar adına akit (satış, kira vb.) kuramayacaktır. Hâlbuki baba velîsi bulunduğu iki çocuk adına akdin iki tarafını da temsilen hukuki muamele yapabilmektedir.²⁰⁴ Babanın vasîsi babadan iki bakımdan farklıdır. Birincisi, babanın çocuğun akar ve menkul tüm mallarını emsal bedel veya küçük aldanmalarla (gabn-ı yesir) satabilmesi, babanın vasîsinin ise bu işlemi sadece menkul mallarda yapabilmesidir. İkincisi ise babanın çocukla yapacağı alım satım işlemlerinde her iki tarafı da temsil edebilmesi, çocuk için görünür bir faydanın olması şartına bağlanmamış, sadece fâhiş bir aldanmanın olmaması istenmiştir. Aynı işlemlerde babanın vasîsinin iki tarafı temsil edebilmesi çocuğun faydasının görünür olması şartına bağlanmıştır.²⁰⁵

Vasînin çocuğun akarını meşru bir satış ile bey' bi'l-vefâ yoluyla satmasını caiz görenlerin yanında buna cevaz vermeyen Hanefî âlimler de vardır.

²⁰¹ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/12-13.

²⁰² Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 186.

²⁰³ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/280.

²⁰⁴ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/8

²⁰⁵ Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-sahsiyye*, 228.

Bu satışa cevaz vermeyenlerin gerekçesi böyle bir satışta yetim çocuğun malının ve menfaatlerinin telef edilmesi ihtimalidir. Zira burada böyle bir satışla mülk çocuğun olduğu halde onun mülkünde mevcut olan menfaatlara başkasının hak kazanması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle vasînin böyle bir satışa yetkisi bulunmamaktadır.²⁰⁶

Vasî yetim çocuğun malını mudârebe yoluyla işletebilir.²⁰⁷ Bu durumda yetimin malını mudârebe ile çalıştırdığına dair şahit göstermesi gerekir. Aksi halde kendisine kardan pay verilmez. Satın aldığı şeylerin tamamı vârislere ait olur. Zira vasî şahit göstermediği durumda, vârislerin malından elde edilen kârdan bir miktarının kendisine ait olduğunu iddia etmiş olma durumuna düşer.²⁰⁸ Zamanın bozulmasını gerekçe göstererek vasînin yetimin malını mudârebe olarak almasını doğru bulmayan fakihler de olmuştur.²⁰⁹ Yetim çocuğun malını mudârebe yoluyla işletmenin delili olarak kaynaklarda Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin yetimin malını mudârebe suretiyle işletmeleri gösterilmiştir.²¹⁰

Vasî yetim çocuğun tarlasını, müzâraa yoluyla işletebilir.²¹¹ Fakat vasînin bizzat kendisi müzâraanın tarafıysa bunun cevazı konusunda fakihler farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bazıları mutlak olarak buna cevaz verirken bazıları tohumun vasî tarafından karşılanması şartını ileri sürmüşlerdir.²¹² Vasî, tohumu yetim üzerine yüklediği takdirde, kendisini çocuğa ücretli (işçi) kılmış olacağından bunun caiz olmayacağı ifade edilmiştir. Tohumun vasî tarafından değil de çocuk tarafından karşılanmasını şart koşanlar da vardır. Nitekim Hanefî âlimlerinin çoğu, tohum yetim tarafından olursa caiz olacağı, vasî cihetinden olursa caiz olmayacağını kabul etmiştir.²¹³

Vasî yetim çocuğun malını borç (karz) veremez, kendisi de borç olarak (istikraz) alamaz.²¹⁴ İmam Muhammed vasî borcuna sadık ise çocuğun

---

²⁰⁶ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/290.

²⁰⁷ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/44

²⁰⁸ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/45.

²⁰⁹ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/48-49.

²¹⁰ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/44-45.

²¹¹ Nizâmeddin el-Belhî vd., *el-Fetava'l-Hindiyye*, 5/269.

²¹² Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/212.

²¹³ Üsrûşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 212. bk. Nizâmeddin el-Belhî vd. *el-Fetava'l-Hindiyye*, 5/439.

²¹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 21/103.

malını borç olarak alabileceği görüşündedir.²¹⁵ Vasînin kendi borcunu yetimin malıyla ödemesi caiz görülmemiştir. Bu görüş satış akdine kıyasla verilmiştir. Zira vasî, yetimin malını çocuğun yararına olmadıkça kendisi için satın alamaz.²¹⁶

Vasînin yetimin giyecek ve yiyecek ihtiyaçları için borçlanması ve buna karşılık yetimin malını rehin bırakması caiz görülmüştür.²¹⁷ Bu cevaz, ihtiyaç için borçlanmanın caiz oluşuna dayandırılmıştır. Zira rehin bir hakkın ifası için verilen bir borçtur. Vasînin yetim adına ticaret yapması, rehin alması veya rehin vermesi de aynı şekilde caiz görülmüştür.²¹⁸ Zira yetimin malını semerelendirme ve arttırmada en uygun yol ticarettir. Ticarete ise rehin alıp-vermek kaçınılmazdır.

Vasî çocuğun lehine veya aleyhine açılan mahkeme sırasında yetimin malından harcamalarda bulunması durumunda normal bir ücretle kiralama (icâre) şeklinde yaptığı harcamaları tazmin etmez.²¹⁹ Gereki miktarda yaptığı mahkeme masraflarını da çocuğun malından karşılar. Gereğinden fazla rüşvet kabilinden ödemelerde bulduysa ödediği miktarı tazmin eder.²²⁰ Vasînin, çocuğun malından rüşvet kabilinden bir şeyler vermesinin caiz olduğu yerlerin olduğu bazı fakihler tarafından ifade edilmektedir. Cebir ve tehdit kullanarak kişiyi rıza göstermeyeceği bir söz veya davranışa zorlamak anlamındaki ikrah durumu buna örnek verilmektedir. Buna göre, vasî yetimin malı yanında olduğu halde bir zalime rastlasa ve bu kişinin kendine bir şeyler vermediği takdirde malı elinden almasından korksa ve yetimin malından bir şeyler verse bazı müçtehitlere göre bunu tazmin etmesi gerekmez. İstihsan prensibine dayandırılan ve Ebû Yusuf'tan rivayet edilen bu görüşün delili, "*Gemi denizde çalışan birkaç yoksula aitti. Onu bununla kusurlu kılmak istediler.*"²²¹ ayetidir. Bu ayet yetim malında, mütegalibenin (zorbanın) alması korkusuyla kusur meydana getirmeye izin vermektedir.²²²

²¹⁵ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/277.

²¹⁶ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/277.

²¹⁷ Nizâmeddin el-Belhî vd., el-Fetava'l-Hindiyye, 5/439.

²¹⁸ Nizâmeddin el-Belhî vd., el-Fetava'l-Hindiyye, 5/439.

²¹⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/13.

²²⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/141.

²²¹ el-Kehf 18/79.

²²² Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 238.

Vasînin, yetimin başkasında bulunan malını bir başkasına havale etmesi caiz görülmüştür. Bu cevaz, ikincinin, borcu ödemede birinciden daha muktedir olması şartına bağlanmıştır. Şayet ikinci, birincinin emsali ise havale caiz olmaz.²²³

Miras taksimi konusunda babanın tayin ettiği vasî, babanın olmadığı durumlarda baba ve dede (babanın babası) mesabesindedir.²²⁴ Vasî, baba ve dede gibi çocuğun mallarını taksim konusunda yetkilidir. Fakat vasî, çocukla kendisi arasında ortak olan bir malı taksim edecek olsa İmam Muhammed'e göre bu hiçbir şekilde caiz değildir. Ebû Hanîfe'ye göre ise bu taksim ancak çocuk için kârlı olacak olursa caizdir. Bu konuda baba ile hüküm farklıdır. Babanın, çocuğu ile aralarında ortak olan malı, çocuk için kârlı olsun veya olmasın her hâlükârda taksim etmesi caizdir.²²⁵

Vasî, kendisinin yapması caiz olan bütün işleri yapmak üzere bir kimseyi yetim çocuk için vekil tayin etme yetkisine sahiptir.²²⁶ Baba ve vasînin tayin ettiği vekilin vekâleti, onların ölümü halinde sona ermiş olur.²²⁷

Vasî, yetim çocuğun Kur'an öğrenmesi ve eğitimi için yaptığı harcamaları onun malından karşılayabilir. Babanın tayin ettiği vasînin çocuğun mallarından yararlanması söz konusu değildir. Ancak kendisi için takdir edilen ücreti alabilir. Bunun dışında muhtaç olsa da vasînin çocuğun malından istifadesi mümkün değildir.²²⁸ Vasînin çocuk için yapacağı harcamalarda israfa kaçmamak şartıyla onun mal varlığı çerçevesinde cömert davranması tavsiye edilmiştir.²²⁹

Vasî yetimin işini görmek için seyahate çıkabilir, bu maksatla yetimin parasıyla binek kiralayabilir ve kendi nafakasını da yetimin malından alabilir. Zira bunu yapmak onun yetkileri arasındadır. Bu cevaz, vasînin muhtaç olma şartına bağlanmıştır. Zira "zengin olan, (yetimler hakkında)

---

²²³ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 84, 211.

²²⁴ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/28.

²²⁵ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/29-30.

²²⁶ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 71.

²²⁷ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 70, 75.

²²⁸ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 7/201; Bilmen, *Kâmus*, 5/205.

²²⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 236.

*iffetli olmaya çalışsın*²³⁰ ayetine göre vasî zenginse çocuğun malından yiyemez.²³¹

Vasî veya kayyım kendi malından, geri almak düşüncesiyle yetim çocuk için harcamada bulunduğunu iddia etse, salt bu iddiasıyla yetimin malından alması sahih olmaz. Yaptığı harcamaları şahitle veya belgelerle delillendirmesi gerekir.²³²

4.3. Dede ve Vasîsinin Çocuğun Malı Üzerindeki Tasarrufları

Baba ölümünden sonra çocuğun malî velâyetini üstlenecek bir vasî tayin etmemişse malî velâyet hak ve sorumluluğu çocuğun baba tarafından dedesine geçer.²³³ Bu durumda dede hem şahsi velâyetin hem de malî velâyetin sahibi olarak baba yerine kaim olduğundan çocuğun velâyeti hususunda babanın sahip olduğu tüm yetkilere sahip olur.²³⁴ Çocuğun mallarını idare edebilir, onun mallarıyla ticaret yapabilir, ortaklık kurabilir. Çocuk adına yapılan teberru ve bağışları kabul edebilir. Ayrıca kanundan doğan malî vecibeleri yerine getirecek, haksız fiillerinden dolayı tazmine mahkûm edildiğinde tazminat bedellerini ödeyecektir. Hatta çocukla kendi arasında oluşabilecek akdin iki tarafını da teşkil edebilecektir. Yani gabn-ı fâhiş olmaksızın çocuğun malını satın alabilecek, kendi mülkiyetindeki malı da çocuğa satabilecektir. Velâyeti altındaki iki çocuk arasında her ikisini temsilen akit yapabilecektir.²³⁵ Dede, velâyeti altındaki çocukların zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar terikeye ait mallardan satabilecektir.²³⁶ Fakat terikedeki borcu ödemek veya vasiyeti yerine getirmek için çocuğun menkul veya gayrimenkul mallarından (hissesinden) satış işlemi yapamaz. Zira bu yetki sadece babaya aittir.²³⁷

Baba ölmeden önce çocuğa bir vasî tayin etmişse çocuğun malî velâyetine ait bütün yetkiler babanın tayin etmiş olduğu vasî tarafından

²³⁰ en-Nisa 4/6.

²³¹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/3033; Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 215.

²³² İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 3/143; Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 219.; Vasînin çocuk malı üzerindeki tasarruflarına örnekler için bk. Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/196-198, 200-237.

²³³ Abdülhamid, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 427.

²³⁴ Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 228; Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, 147.

²³⁵ Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 228.

²³⁶ Erbay, *Küçüklerin Himayesi*, 187.

²³⁷ Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 228.

kullanılacaktır. Zira babanın tayin ettiği vasî, dededen önce gelir.²³⁸ Babanın tayin ettiği vasî varsa dede sadece çocuğun şahsi velâyetini üstlenecektir. Çocuğun malî konulardaki velâyeti ise babanın tayin etmiş olduğu vasîye ait olacaktır.²³⁹

Dede, baba gibi, ihtiyaç içerisinde olması durumunda ihtiyacını karşılayacak ölçüde çocuğun mallarından yararlanabilir.²⁴⁰

Dede kendisinden sonra torunlarının velâyetini üstlenecek bir vasî tayin edebilir. Dedenin vasîsi, çocuğun malı üzerinde tasarruf yetkisi açısından dede gibidir.²⁴¹

4.4. Hâkim ve Vasîsinin Çocuğun Malı Üzerindeki Tasarrufları

Çocuğun baba ve dedesi ölmüş ve her ikisi de ölümlerinden önce çocuğun velâyetini üstlenecek bir vasî tayin etmemişlerse malî temsil yetkisi hâkime geçer.²⁴² Hâkim bu yetkiyi bizzat kullanabileceği gibi tayin edeceği vasî ile de kullanabilir.²⁴³ Bu vasî, çocuğun mallarının idaresi ve malî temsili ile ilgili olarak babanın ve dedenin tayin etmiş olduğu vasînin (vasiyyü'l-muhtâr) sahip olduğu tüm yetkilere bazı istisnalarla sahiptir.²⁴⁴ Örneğin, hâkimin vasîsinin çocuğun menkul mallarında ve akarlarında yaptığı satış ve kiralamalar, normal fiyatla veya normalin üzerinde veya mutad olarak insanların maruz kaldıkları ufak tefek aldanmalar miktarında normalin altında bir fiyatla olursa bu ticari muameleler geçerli, normal aldanmaların ötesine giden düşüklükte bir fiyatla olursa geçersiz olur.²⁴⁵

Hâkim vasîyi özel bir mesele için görevlendirmişse babanın vasîsinin aksine sadece görevlendirildiği meselelerde vasî olur. Fakat baba birini vasî tayin edip sözgelimi akarda tasarrufu istisna kılmak gibi bir hususta istisnayı şart koşacak olsa onun bu istisnası muteber sayılmaz. Hâkimin

---

²³⁸ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 225.

²³⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/270, 2/58; Bilmen, *Kâmus*, 5/191.

²⁴⁰ Bilmen, *Kâmus*, 5/203.

²⁴¹ Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, 229; Bilmen, *Kâmus*, 5/203; Abdülhamid, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 427.

²⁴² Abdülkadir, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 428.

²⁴³ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/196.

²⁴⁴ Abdülkadir, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 428-429.

²⁴⁵ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/291.

böyle bir istisnayı şart kılması ise muteber olduğundan hâkimin vasîsinin akarda tasarrufu caiz olmaz.²⁴⁶

Hâkimin tayin ettiği vasî babanın tayin etmiş oluşu vasîden farklı olarak açık bir biçimde çocuğun lehine de olsa ona ait malı satış yoluyla kendi mülkiyetine geçiremez. Malın fiyatının üç katını bile ödese satış geçerli olmayacaktır. Aynı şekilde kendi usûl ve fûrûu ile çocuk arasında ivazlı akit kuramayacaktır.²⁴⁷ Miras taksiminde çocuk bulunması durumunda terikenin taksimine katılma ve onun hissesini kabz yetkisi hâkim vasîsinin yetkileri arasındadır.²⁴⁸ Bu meselede hâkimin yetkilendirmesi önem arz etmektedir. Örneğin hâkimin, bir yetimin bütün iş ve işlemleri için bir vasî tayin etmesi durumunda bu vasî akar ve menkul mallarda çocuk adına miras taksimine katılabilir. Zira hâkimin tayin ettiği vasî, çocuğun her türlü malını satma yetkisine sahip olduğu gibi²⁴⁹ borç olarak da verebilir.²⁵⁰ Eğer hâkim vasîyi sırf nafaka konusunda veya bir şeyin muhafazasında yetkilendirdiyse taksimde bulunması caiz olmaz. Ayrıca çocuğun mallarını da satamaz. Satış yetkisi olmayan vasînin miras taksimi yapma yetkisi de yoktur. Babanın tayin ettiği vasî için aynı durum söz konusu değildir. Baba vasî tayin ederken onun yetkilerini sınırlandırmış olsa bile esasen o, tam yetkili vasî kabul edilir. Hâkim'in tayin ettiği vasînin yetkileri ise sadece tayin edildiği iş için geçerlidir.²⁵¹

Hâkimin tayin ettiği vasînin, yetki devrine salahiyeti yoktur. Kendinden sonra kimseyi vasî atayamaz. Fakat baba ve dedenin vasîsi, kendinden sonra bir başkasını vasî tayin edebilir.²⁵² Hâkimin tayin ettiği vasî, babanın vasîsi gibi çocuğun mal varlığından yararlanamaz. Ancak mahkeme kendisine bir ücret takdir etmiş ise onu alır. Onun dışında çocuğun malından yararlanamaz. Uygulamada Kur'an-ı Kerim'deki "*zengin olan (velî) yetim malına tenezzül etmesin...*"²⁵³ ayeti doğrultusunda genellikle hali vakti yerinde olan vasîye ücret ödenmemektedir. Buna rağmen hâkim çocuğun menfaatlerini dikkate

²⁴⁶ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 195.

²⁴⁷ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 204; Bilmen, *Kâmus*, 5/192.

²⁴⁸ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/ 32.

²⁴⁹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/270.

²⁵⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 1/277.

²⁵¹ Üsrüşenî, *Ahkâmu's-sığâr*, 2/32.

²⁵² Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 196.

²⁵³ en-Nisâ 4/6.

arak gereklı gördüğü takdirde vasî için her zaman ücret takdir edebilecektir.²⁵⁴

Sonuç

İslam hukukunda çocuk sağ doğmak şartıyla anne karnına düştüğü andan itibaren kişi olarak kabul edildiğinden, genellikle lehine olan hakları elde etme (nâkıs vücûb) ehliyetine sahip olurken rüşd çağına kadar borç altına girme (edâ) ehliyetini tam olarak taşımamaktadır. Çocuk mahcûr olarak kabul edildiğinden onun şahsi ve malî haklarını, velâyetini üstlenen kişiler takip edebilecektir. Çocuğun şahsına velâyet eden “velî”ler onun; yetişmesi okuması, sanat öğrenmesi, evlendirilmesi gibi doğrudan doğruya şahsına bağlı iş ve işlemleri yapabilirler. Bu velâyet, asıl olarak babaya ait olmakla birlikte onun ölümünden sonra mirastaki sıralamaya göre erkek akrabaları tarafından yerine getirilecektir. Çocuğun mallarına velâyet eden “vasî”ler ise; onun mallarını koruma, işletme ve kullanma gibi tasarruflarda bulunma yetkisine sahiptir. Bunlar sırasıyla baba, babanın vasîsi, dede (babanın babası), dedenin vasîsi ve hâkim veya onun atadığı vasîdir. Baba ve dedenin vasîlerinin tayin ettiği vasîler de bunlar arasındadır.

İslam hukukunda çocuğun malları üzerinde de tasarruf yetkisi öncelikle babaya aittir. Bu nedenle baba, çocuğunun mallarını koruma ve semerelendirme konusunda her türlü tasarrufta bulunabilir. Bu çerçevede baba, çocuğun menfaatleri doğrultusunda fâhiş miktarda aldanmaya yol açmayacak şekilde hiç kimseden izin almadan onun adına menkul veya gayrimenkul (akar) her türlü malı satın alabilecek, miras taksimi, kira, şirket (mudârahe, müzâraa gibi ortaklıklar), sulh, şuf’a, vekâlet, rehin, âriyet gibi hukuki ve ticari işlemlerde bulunabilecek fakat hibe ve borç verme (karz) gibi onun zararına olabilecek işlemleri yapamayacaktır. Baba çocuğuyla kendi adına yapacağı tasarruflarda her iki tarafı da temsil edebilecektir. Muhtaç olduğu durumlarda çocuğun malından makul ölçüde ihtiyacını karşılayabilecek, onun malıyla seyahat edebilecektir. Kısacası babanın tasarrufu, çocuğun fayda ve zararı ilkesine dayandırılmış, faydalı tasarruflarına izin verilmiş, zararına olacak tasarruflarına ise cevaz verilmemiştir.

---

²⁵⁴ Bilmen, *Kâmus*, 5/205.

Babanın ölümü halinde çocuğun velâyetini onun tayin ettiği vasî (vasiyyü'l-muhtâr) üstlenecektir. Babanın vasîsinin yetkisi çocuğun mallarına velâyetle sınırlıdır. Dede hayattaysa şahsi velâyet dedeye, malî velâyet ise babanın vasîsine aittir. Babanın vasîsi, terikedeki borcu ödemek veya vasiyeti yerine getirmek için çocuğun menkul veya gayrimenkul mallarından satış işlemi yapabilecek, kendisine hibe edilen veya lehine vasiyette bulunan şeyleri kabzetmek gibi çocuğun sırf faydasına olan tasarruflarda bulunabilecektir. Ayrıca borçlarını kabz edebilecek, mallarını kiraya verebilecek, emsal bedel veya küçük aldanmalarla mallarını satabileceği gibi aynı şekilde menkul veya gayrimenkul mal satın alabilecek, mallarını kiraya verebilecek, kendi malını yetime satabilecek, yetimin malını da kendisi için satın alabilecektir. Fakat töhmet olmaması bakımından bu işlemlerin çocuğun lehine olan fiyatlarla yapılması gerekir. Bu işlemlerde her iki tarafı da temsil edebilir. Babanın vasîsi, çocuğun maliyla teberuda bulunmak gibi çocuğun zararına olan işlemleri yapamaz. Babanın vasîsi babadan iki bakımdan farklıdır. Birincisi, babanın, çocuğun akar ve menkul tüm mallarını emsal bedel veya küçük aldanmalarla (gabn-ı yesir) satabilmesi, babanın vasîsinin ise bu işlemi sadece menkul mallarda yapabilmesidir. İkincisi ise, babanın çocukla yapacağı alım satım işlemlerinde her iki tarafı da temsil edebilmesi, çocuk için görünür bir faydanın bulunması şartına bağlanmamış, sadece fâhiş bir aldanmanın olmaması istenmiştir. Aynı işlemlerde babanın vasîsinin iki tarafı temsil edebilmesi çocuğun görünür bir faydasının bulunması şartına bağlanmıştır.

Baba veya vasîsi bulunmadığı durumlarda velâyet görevi babanın babası olan dedeye veya onun vasîsine geçecektir. Dede, babanın vasîsinin tüm tasarruf yetkilerine sahiptir. Babanın vasîsinden farklı olarak sadece terikedeki borcu ödemek veya vasiyeti yerine getirmek için çocuğun menkul veya gayrimenkul mallarından satış işlemi yapamaz. Dedenin kendisinden sonrası için atadığı vasî (vasiyyü'l-muhtâr) de dedenin çocuğun malları üzerindeki tasarruf yetkilerine sahiptir.

Baba, dede ve vasîlerinin bulunmadığı durumlarda çocuğun mallarıyla ilgili velâyet yetkisi hâkime (velâyet kurumuna) veya onun görevlendireceği vasîye geçecektir. Hâkimin çocuk malları üzerindeki yetkisi baba ve dedenin vasîleriyle aynı kapsamdadır. Bununla birlikte aralarında bazı farklar vardır. Örneğin müftâ bih görüşe göre vasiyyü'l-

muhtâr için yetki sınırlamasına gidilemezken, hâkimin vasîsinin yetkisi belli konularla sınırlandırılabilir. Aynı şekilde vasiyyü'l-muhtâr kendi malını çocuğa belli şartlarla satabildiği veya onun malını satın alabildiği halde hâkimin vasîsi için bu mümkün değildir. Yine, vasiyyü'l-muhtâr kendisinden sonrası için yeni bir vasî tayin edebilirken hâkimin vasînin böyle bir yetkisi yoktur.

İslam hukukunda çocuğun malî velâyetini üstlenen kişilerin onun malı ile ilgili tasarruflarında yarar-zarar dengesini gözeterek zararına olacak tasarruflardan kaçınmaları, yararına olanları yapmaları esas kabul edilmiştir.

Kaynakça

- Abdülhamid, Muhammed Muhyiddin. *el-Ahvâlü's-şahsiyye fi's-şer'iatı'l-İslâmiyye*. Beyrut: Dâru'l-kitâbî'l-Arabî, 1. Basım, 1404/1984.
- Akgündüz, Ahmet. *Mukayeseli İslam Osmanlı Hukuku Külliyyâtı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986.
- Aktan Hamza, "Kismet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/497-498. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Ali Haydar Efendi. *Dürrü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. 4 Cilt. Kostantiniye: Matbaa-i Ebu'z-Ziyâ, 1330.
- Apaydın, H. Yunus. "Velâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/15-19. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Apaydın, H. Yunus. "Hacir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/513-517. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Aydın, Mehmet Akif, "Çocuk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/361-363. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Bardakoğlu, Ali. "Ehliyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/533-539. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Bardakoğlu, Ali. "Kurban". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/436-440. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bardakoğlu, Ali. "Hibe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/421-426. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Bilge, Necip. *Hukuk Başlangıcı (Hukukun Temel Kavram ve Kurumları)*. Ankara: Turhan Kitabevi, 14. Basım, 2000.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. "Hukukî İslamiye ve İstılahatı Fıkhiyye" *Kâmusu*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, t.y.
- Çeker, Orhan. *İslam Hukukunda Çocuk*. İstanbul: Kayihan Yayınları, 1990.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân b. el-Fazl el-. *Sünenü'd-Dârimî*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Dirik, Mehmet. "İslam Hukuku'nda Ceninin Mal Varlığı Hakları". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 20, (Ekim 2012), 211-235.
- Dirik, Mehmet. *İslam Hukukunda Rehin*. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2016, 52.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle İslam Hukuku*. İstanbul: İslam Hukuku Külliyyatı Yayınları, 2. Basım, 1983.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi. *Sünenü Ebî Dâvûd*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebû Zehre, Muhammed. *Usulü'l-fikh*. İstanbul: Tebliğ Yayınları, t.y.
- Erbay, Celal. *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 1998.
- Ertaş, Şeref. "Yeni Medeni Kanunumuzda Velînin Çocuk Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/Özel Sayı, (2007), 391-398.

- Genç, Mustafa. "İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 7/6, (Haziran 2020), 204-227.
- Hallâf, Abdülvahhâb. *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*. Kuveyt: Dâru'l-kalem, 2. Basım, 1410/1990.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dimeşkî. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1412/1992.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd. *el-Muhallâ*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, t.y.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ebî Bekr. *Tuhfetü'l-mevdûd bi ahkâmî'l-mevlûd*. thk. Abdülkadir el-Arnâvud. Dimeşk: Mektebetü dâru'l-beyân, 1. Basım, 1391/1971.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed. *el-Muğnî*. 10 Cilt. b.y., Mektebetü'l-Kahire, 1388/1968.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce, *Sünenü İbn Mâce*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısıri. *Bahru'r-râik şerhu kenzi'd-dekâik*. 8 Cilt. b.y.: Dâru'l-kitâbi'l-İslâmî, t.y.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velfid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî. *Bidâyetül-müctehid ve nihâyetül-muktesid*. 2 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985.
- Kadri Paşa, Muhammed. *Kitabü'l-ahkâmî's-şer'iyye fi'l-ahvâli's-şahsiyye alâ mezhebi'l-İmam Ebî Hanîfetî'n-Nu'mân*. Kahire: Vizârtü'l-meârif'l-umûmiyye, 1302/1933.
- Kahraman, Abdullah. *Fıkıh Usulü (Usulü'l-Fıkıh)*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.
- Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: Nesil Yayınları, 1986.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-. *Bedâ'î'u's-sanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*. nşr. Zekerîyya Ali Yusuf. Mısır: Matbaatü'l-Âsime, t.y.
- Kasım, Yusuf. *Hukuku'l-ütre fi fıkhi'l-İslâmî*. Kahire: Dâru'n-nahdati'l-Arabî, 1992.
- Kaşıkcı, Osman. *İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1997.
- Koca, Ferhat. "İkrar". 22/38-40. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Merginânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Ferganî el-. *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti'l-mübtedî*. thk. Talal Yusuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâ'i't-türâsi'l-Arabî, t.y.
- Mevsilî, Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-. *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1984.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-. *Sünenü'n-Nesâî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nizâmeddin el-Belhî vd. *el-Fetava'l-Hindiyye*. 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-fikr, 2. Basım, 1310/1892.
- Öge, Ali (ed.). *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*. nşr. Prof. Dr. Orhan Çeker. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 5. Basım, 2017.
- Özdemir, Hayrunnisa. "Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/3 (Temmuz 2013), 81-105.
- Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed Ebî Sehl el-. *Usûlü's-Serahsî*. 2 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed Ebî Sehl el-. *el-Mebsût*, 30 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983.
- Şâfîi, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfîi. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-maârif, 1410/1990.
- Şimşek, Murat. "İslâm Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti", *İnsan ve Toplum* 2/3, (Haziran 2012), 139-164.
- Türk Medeni Kanunu (TMK) (Kanun No. 4721). Resmî Gazete 7981 (8 Aralık 2001). Erişim 5 Mayıs 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
- Topal, Şevket, "Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslam Hukukunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/3, (Temmuz 2006), 249-273.
- Ünver, Ahmet Numan. "Çocuğun Malının Zekâtı Meselesi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/31, (Haziran 2015), 61-79.
- Üsrüşenî, Muhammed b. Mahmud b. Hüseyin b. Ahmed el-. *Câmiu Ahkâmî's-Sığâr*, thk. Dr. Ebû Musab el-Bedrî-Mahmud Abdurrahman Abdü'l-Mün'im. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-fadîle, t.y.
- Yavuz, Yunus Vehbi. *İslam'da Zekât Müessesesi*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 5. Basım, 1983.

- Zerkâ, Mustafa Ahmed el-. *el-Medhalü'l-fıkhiyyü'l-âmm (el-Fıkhü'l-İslâmî fî sevhî'il-cedîd (1))*, 2 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1. Baskı, 1418/1998.
- Zeydan, Abdülkerim. *el-Veciz fî usûli'l-fıkh*. Bağdat: Müessesetü Kurtuba, 1976.
- Zeydan, Abdülkerim. *el-Medhal li dirâseti's-Şerâti'l-İslamiyye*. (b.y: t.y.), 279.
- Zuhaylî, Vehbe el-. *el-Vesâyâ ve'l-vakf fî'l-fıkhî'l-İslâmî*, Dimeşk: Daru'l-fikr, 1987.